

Det här verket har digitaliserats vid Göteborgs universitetsbibliotek.
Alla tryckta texter är OCR-tolkade till maskinläsbar text. Det betyder att du kan söka och kopiera texten från dokumentet. Vissa äldre dokument med dåligt tryck kan vara svåra att OCR-tolka korrekt vilket medför att den OCR-tolkade texten kan innehålla fel och därför bör man visuellt jämföra med verkets bilder för att avgöra vad som är riktigt.

This work has been digitised at Gothenburg University Library.
All printed texts have been OCR-processed and converted to machine readable text.
This means that you can search and copy text from the document. Some early printed books are hard to OCR-process correctly and the text may contain errors, so one should always visually compare it with the images to determine what is correct.

**GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE**

FÖR

1912

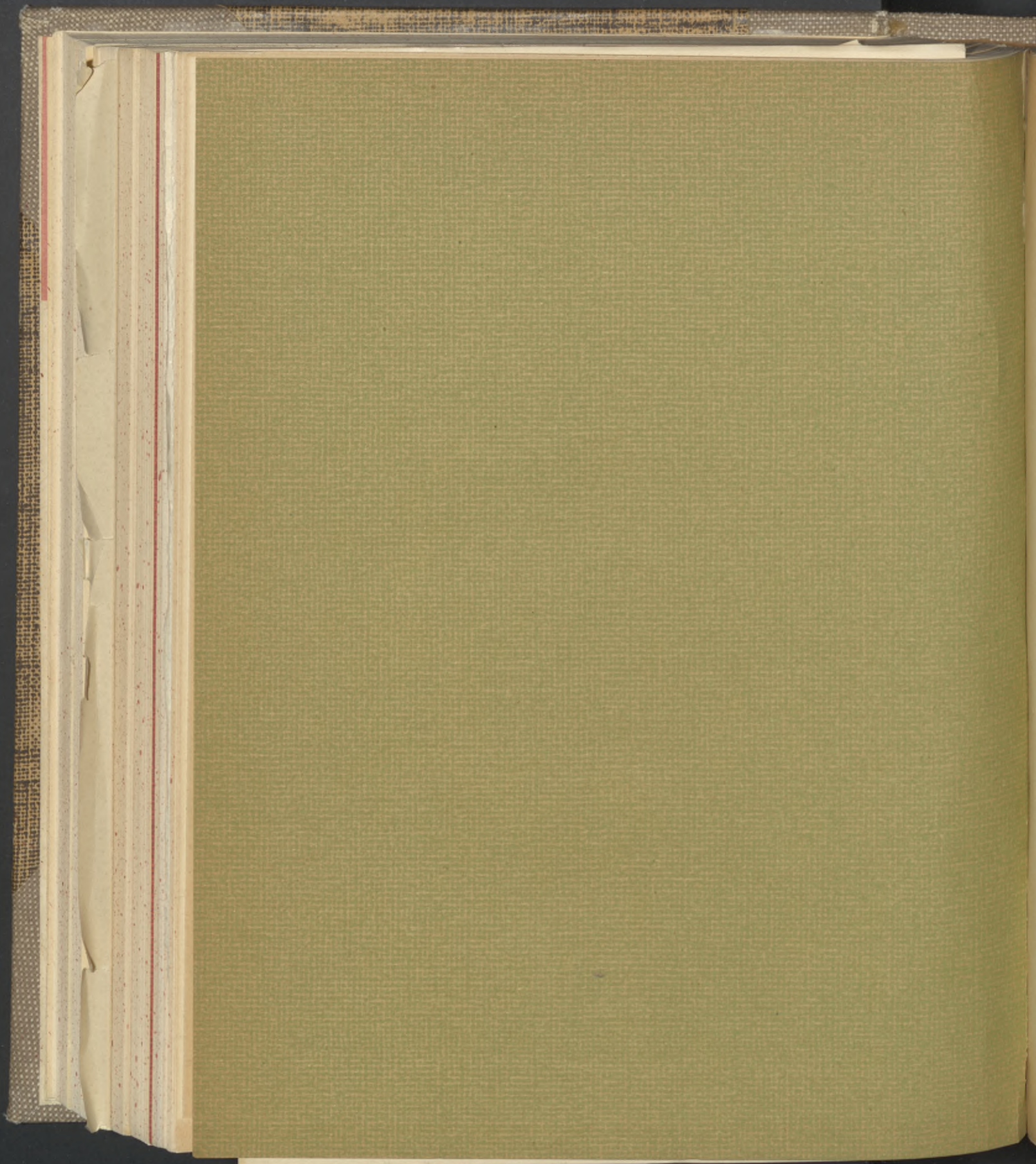
UTARBETAD AV

KARL JOH. GEZELIUS
FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1913
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSOVÅRDSNÄMDS
ÅRSBERÄTTELSE

FÖR

1912

UTARBETAD AV

KÄRL JOH. GEZELIUS

FÖRSTE STADSLÄKARE

GÖTEBORG 1913
GÖTEBORGS LITOGRAFISKA AKTIEBOLAG
(AVD. BONNIERS)

GÖTEBORGS
HÄLSÖVARDSDSNÄMDS
RESBERÄTTELSE

1813

KAPT. JOH. GÖRANSSON

IN FÖRSTÄMMAN DEN 17 JUNI 1813
HÅLLNADE

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar	sid. 1
II. Hälsovården:	
Stadsgrundens renhållning	» 5
Stadens förseende med vatten	» 7
Bostadsinspektionen.....	» 9
Tuberkulosbyråns verksamhet	» 10
Direkta åtgärder för hindrande av smittosjukdomars spridning	» 13
Matvarukontrollen	» 17
Kemiska analyser	» 22
Andra ärenden	» 34
III. Sjukvården	» 39
IV. Befolkning och dödlighet	» 45
V. Väderlek, smittosjukdomar och dödsorsaker	» 46

Innehåll.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar	1
II. Hälsovården:	
Stadsrådsnämndens renhållning	6
Stadsens försvar med vatten	7
Bostadsinspektionen	9
Tuberkuloshygien verksamhet	10
Duckin åtgärder för hindrande av smittsjukdomars spridning	13
Matvaruskontrollen	17
Kemiska analyser	23
Andra ärenden	24
III. Sjukvården	30
IV. Befolkning och dödlighet	45
V. Världshygien, smittsjukdomar och bödsoraker	48

Förteckning å tabeller.

- Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1912.
- » 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1912, samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.
- » 3. Oskadliggjorda födoämnen år 1912.
- » 4. Bagerier, kött- och mjölklokaler vid slutet av år 1912.
- » 5. Besiktningar av från utrikes ort infört kött år 1912.
- » 6. Sammandrag av resultaten från under år 1912 utförda undersökningar av oskummad (ej »kontrollerad») mjölk samt kaffegrädde.
- » 7. Översikt av födda i Göteborg år 1912, med fördelning på månader.
- » 8. Översikt av födda i Göteborg år 1912, med fördelning på församlingar.
- » 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1912.
- » 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1908—1912.
- » 11. Dödligheten inom Göteborg år 1912 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.
- » 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1912.
- » 13. Sammandrag över de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1912.
- » 14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.
- » 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg år 1912, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 16. Gängse sjukdomar i Göteborg år 1912, fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.
- » 17. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

Tab. 18. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg kyrkoskrivna, inom och utom staden avlidna; (fördelade efter sina huvudgrupper på månader och kvartal).

- » 19. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.
- » 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1912 avlidit utom staden.
- » 21. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.
- » 22. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.
- » 23. Hos Bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1912.

1.	Sammanfattning af dödsorsakerna för stadsdelarna under år 1912.
2.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, samt stad, läros och avlidna i varje stadsdel.
3.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal.
4.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på stadsdelar.
5.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, inom och utom staden.
6.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, bland främlingar.
7.	Jämförande översikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.
8.	Hos Bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1912.
9.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, inom och utom staden.
10.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, bland främlingar.
11.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, inom och utom staden.
12.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, bland främlingar.
13.	Jämförande översikt af antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.
14.	Hos Bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1912.
15.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, inom och utom staden.
16.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, bland främlingar.
17.	Översikt af dödsfallen i Göteborg 1912, fördelade på månader och kvartal, inom och utom staden.

I. Hälsovårdsnämnden med därunder hörande personal och inrättningar.

Såsom *ledamöter* av Nämnden ha under året tjänstgjort:

fördelningsläkaren d:r Carl Lamberg, ordförande

arkitekten Ernst Krüger, v. ordförande

handlanden Otto Platin, kassaförvaltare

Förste stadsläkaren

Polismästaren

kapt. Th. Glosemeyer samt

rådmännen Per Dalén.

Sedan arkitekten E. Krüger i skrivelse till stadsfullmäktige anhållit om befrielse från uppdraget att vara ledamot av Nämnden, utsågo fullmäktige, med godkännande av den gjorda avsägelsen, till hans efterträdare från 1 Jan. 1913 förutvarande suppleanten professor Hans Hedlund och till suppleant i dennes ställe byggmästare Ernst Friman.

Arkitekten Krüger, som tjänstgjort i Hälsovårdsnämnden sedan år 1895, därav såsom v. ordförande under åren 1903—1912, har därstädes nedlagt ett intresserat arbete och frambäres därför till honom Nämndens tacksamhet.

Till sekreterare antog Nämnden den 7 februari e. o. hofrättsnotarien, jur. kand. B. A. Wallinder efter rådmän B. Lindberg, som på egen begäran erhållit avsked med utgången av år 1911.

Nämnden har under året haft 12 sammanträden, och därvid behandlade ärenden hava registrerats i 333 paragrafer. Enligt diariet inkommo 623 skrivelser och enligt brevböckerna utgingo 246. Härtill komma ansökningar och tillståndsbevis för idkande av handel med mjölk och med charkuterivaror, vilka handlingar föras i särskilt register av stadsveterinären, samt anmälningar om svinhållning, likaledes i särskilt register upplagda å Hälsovårdsnämndens kontor.

Distriktsläkarne.

Inga ändringar i kårens sammansättning ha under året förekommit. Distriktsläkarne Johan Ahlfors och C. G. Warholm hava förordnats att för ytterligare 3 år vara distriktsläkare, Ahlfors med tjänstgöring i 5:te distriktet (Annedal) och Warholm i det 6:te (Haga), båda från 1 januari 1913.

Bostadsinspektionen och dispensärverksamheten

behandlas av sundhetsinspektören under särskilt kapitel.

Epidemisjukhuset.

Förordnandet för doktor Hj. Wennerberg att vara överläkare vid sjukhuset förnyades på 3 år från den 1 juli.

Sedan underläkaren Einar Göthlin på egen begäran erhållit avsked från sin befattning den 1 september, antogs till hans efterträdare med. lic. Bernt Henningsson för en tid av 2 år.

Avlöningen för underläkaren höjdes från 1 januari 1913 till 3,000 kronor i händelse befattningshavaren vore leg. läkare och till 2,500, om han vore med. kandidat.

I avseende på ledighet för hälsans vårdande för vid Nämndens sjukhus anställd personal har Nämnden beslutit: att

översköterskor, avdelningssköterskor och köksföreståndarinnor erhålla ledighet under en månad, annan sköterska under 14 dagar, vid köket anställda, sköterskebiträden (städerskor) samt övriga betjänte under 8 dagar, gällande för den sista gruppen, att ledigheten efter 3 års tjänstgöring ökas till 12 dagar.

Till dem, i vilkas avlöning ingår fri kost, betalas under ledigheten kostpängar med 1 kr pr dag. För ledighets erhållande fordras att hava varit anställd å sjukhuset sedan minst 1 år.

Kompletterande värmeledningsarbeten och arbeten för elektriska belysningens fullständigande ha under året utförts.

Nämnden har hos styrelsen för Göteborgs stads vattenverk gjort hemställan om att styrelsen ville på Nämndens bekostnad verkställa den omläggning av vattenledningsrör inom sjukhusets område, som är nödig för erhållande av verk samt eldsläckningstryck.

Angående sjukvården å sjukhuset hänvisas till särskild berättelse under kap. III Sjukvården.

Hemmet för lungots-sjuka å Stampen och sjukvårdsanstalten å Kålltorp.

Sedan stadsfullmäktige genom beslut av 26 sept. 1912 antagit reglemente för sjukvårdsanstalten å Kålltorp och ändrat reglementet för Hemmet för lungots-sjuka i Göteborg, enligt vilka det senare sjukhuset lades under förvaltning av en för sjukvårdsanstalten å Kålltorp tillsatt styrelse, övertog sagda styrelse sjukhusets förvaltning från 1 november. Hälsovårdsnämnden, som dock fortfarande utser läkare för detsamma, förnyade den 6 nov. förordnandet för d:r P. G. Carlström att från 1 jan. 1913 vara läkare därstädes under ytterligare 3 år.

Ett till förmån för hemmet av avlidne kassören Carl Viktor Johanson upprättat testamente daterat den 10 oktober 1911 har av Nämnden genom dess sekreterare bevakats.

II. Hälsovården.

Upptagningsanstalten för akut sinnessjuka.

Antalet underhållsdagar för å avdelningen vårdade sjuke uppgick för året till 23,486 mot 25,166 föregående år. Nämndens utgifter uppgingo till 46,972 kr. för vård av patienterna och 916,36 kr. för fastigheternas underhåll. I ersättning från betalande patienter har däremot influtit 13,267 kronor.

Poliklinikerna.

I gamla Sahlgrenska sjukhuset har under året åt stadens medellösa fortfarande meddelats kostnadsfri läkarebehandling i kvinnosjukdomar, ögonsjukdomar, öronsjukdomar och tandsjukdomar. Från början av 1912 utgår bidrag av 800 kr. till polikliniken för sjukgymnastik och massage, för att denna skall kunna drivas året om, efter att förut varit öppen endast 8 månader av året.

I polikliniken i församlingshyddan i Mastuggsbergen fortgår arbetet såsom förut under ledning av distriktsläkaren i 8:de distriktet.

Över vid de olika poliklinikerna utövad läkareverksamhet meddelas rapport under kap. III, Sjukvården.

Sjuktransportväsendet.

Genom beslut av den 21 dec. 1911 anmodade stadsfullmäktige Hälsovårdsnämnden att i sina årliga förslag till utgiftsstat upptaga avlöning för 2 ordinarie brandkarlar, så länge Nämndens befattning med sjuktransporterna fortfore.

Under året ha 1,341 transporter verkstälts mot 1,301 under föregående år, och av dem ha 704 gällt obemedlade personer och sålunda verkstälts utan ersättning, under det att för transporter av 649 betalande patienter avgifter er-

lagts till ett belopp av 2,131:50 kr. Utgifterna för transportväsendet ha uppgått till 3,901:76 kr. med följande huvudposter: ersättning till 2 brandkarlar samt utfodring av hästar 3,096:76 kr., underhåll av vagnar, seldon m. m. 805 kr.

Transportvagnarne ha varit upptagna under 1,324 timmar och ha därunder gått 9,981 km.

Vaccinationen.

Den kostnadsfria offentliga skyddskoppymningen har fortgått under maj, juni och september månader samt verkstälts kostnadsfritt av läkare med animalt ympämne å offentliga möten på 5 olika lokaler i staden.

Närmare uppgifter angående antal ympade och därmed i samband stående frågor behandlas under kap. II.

Fosterbarnsvården.

Vid 1912 års ingång stodo 1,100 fosterbarn under 7 års ålder under fosterbarnsinspektionens tillsyn. Under året nyanmälades 314 och affördes 323. Av dessa senare hade under året 54 uppnått 7 års ålder och undandrogos därför tillsynen, 159 omhändertogos av föräldrar eller andra målsmän, 72 flyttade ur staden, 16 lämnades till fattigvården, 5 intogos å barnhem, 1 upptogs av en familj utan ersättning och 16 avledo. Av de avlidne voro 13 under 1 års ålder.

Vid årets slut kvarstodo 1,091 under inspektionen.

I 7 fall har av Nämnden förbud utfärdats för vidare vård av fosterbarn, i 15 ha barn avlägsnats efter enskild tillsägelse.

En fostermor har ådömts 50 kr. böter för överträdelse av utfärdat förbud mot vård av fosterbarn, och 3 personer ha bötfällts för uraktlåtenhet att anmäla mottagandet av fosterbarn.

Hälsopolisen.

Summarisk redogörelse för hälsopolisens arbeten återfinnes i tab. 1. Ett större antal anmälda felaktigheter hava blivit avhjälpda efter anmaning av polisen, vilken anmaning i regel göres skriftlig efter fastställt formulär, utan att Hälsovårdsnämnden därvid behövt ingripa.

Så ha t. ex. 186 felaktigheter, som anmärkts mot gårdar, blivit avhjälpda, 220 avträden och 136 urinkurar blivit iståndsatta, mot sopbaljor ha i 148 fall anmärkning gjorts, 90 stallar, 18 fähus och 37 svinhus ha behövt iordningställas.

De anmärkningar, som gjorts i fråga om matvarukontrollen av de under stadsveterinären anställda tillsyningsmännen, samt av bostadsinspektionen gjorda anmärkningar ingå icke i dessa uppgifter, utan återfinnas under redogörelserna för dessa båda avdelningar.

Minderåriga i fabrik och hantverk.

Tillsynen över dessa fullgöres i enlighet med lag av 10 nov. 1900 och Kungl. förordningen av nov. 1881. Den granskning av registerböckerna över vid fabrik anställda minderåriga, som åligger Nämnden, har utförts av därtill särskilt förordnade tillsyningsmän.

Av i *hantverk* anställda minderåriga ha 23 gossar och 1 flicka mellan 12—14 år samt 611 gossar och 91 flickor mellan 14—18 år stått under tillsyn.

II. Hälsovården.

Stadsgrundens renhållning.

Stadens renhållningsstyrelse ombesörjde vid årets slut renhållningen inom 2,184 fastigheter; tvänne av de större enskilda entreprenörerna inom sammanlagt 1,011. I inbetalda avgifter till stadens renhållningsverk inflöto 188,495 kronor och gödningsämnen försåldes för 63,575 kronor. Omfattningen av renhållningsverkets arbeten har år efter år oavbrutet sjunkit; år 1906 omfattade den 3,107 fastigheter mot redovisningsårets 2,184.

Den felaktiga organisationen av vårt renhållningsväsende, som varit grunden till nämnda förhållande, har också under flere år varit föremål för renhållningsstyrelsens uppmärksamhet och föranledde ett framläggande mars 1911 av förslag till fullständig omläggning av detsamma. Detta förslag, som antogs av stadsfullmäktige den 26 sept. 1912 och som finnes närmare beskrivet i Stadsf. handl. n:o 9 år 1911, innebar följande viktiga förändringar.

1. Anslutning till stadens renhållningsverk är obligatorisk.
2. Vattenklosetter få allmänt användas i alla fastigheter, som ha avlopp till det under reglering och komplettering stående kloaksystemet eller pumpverket på Gullbergsvass.
3. Där latrinen icke bortföres genom vattenklosett, uppsamlas den i plåtkärl, som vid behövt ombyte förses med hermetiskt slutande lock och transporteras till anstalt å Skräppekärr, där den enl. nitramonmetoden beredes till pudrett.
4. Avfallet från köken fördelas genast i matavfall och skräpsopor, som tömmas i skilda kärl på gården, matavfallet i kärl av plåt med slutande lock tillhållna av renhållningsverket, som transporterar kärnen till Skräppekärr, där detta avfall steriliseras genom ångkokning och användes till svinutfodring i egna svingårdar. Ur skräpsoporna utrensas användbara föremål, det övriga brännes.

Gödselsopor och gatsopor uppsamlas direkt av renhållningsverket, som omhänderhar all gaturenhållning över hela staden.

Genom dessa anordningar äro råttorna avstängda från allt matavfall och från latrinkärlden, och böra snarast kunna utrotas; vidare är nattarbete för renhållningsarbetets utförande obehöfligt, då avhämtning av latrin och köksavfall sker i hermetiskt slutna kärl och sålunda utan att förorsaka obehag genom dålig lukt.

Efter anmälan från hälsovårdstillsyningsmännen har ett mer än vanligt stort antal fastighetsägare under året måst anmälas till poliskammaren på grund av bristande renhållning inom fastigheterna.

Flera gånger ha olaga upplagsplatser inom stadens område anträffats, där latrin i stor mängd hunnit avlastas, så t. ex. en sådan vid lilla Änggården, där c:a 500 lass avstjälpts, en annan vid Grimbo, en tredje i Majornas 1:sta rote nära stadsgränsen, o. s. v.

Två enskilda entreprenörer hava vid vite måst meddelas ett allmänt förbud att omlasta latrin till järnvägsvagn inom stadens område, detta med anledning av lastningar, som av dem verkställes till järnvägsvagn å hamnspåret vid Nya kajen.

Ansökningar hava under året förelegat likaledes från enskilda entreprenörer att få lasta latrin dels vid Olskrokens station dels vid Vestergötland-Göteborgs och vid Säröbanans stationer samt slutligen vid Söröbanans rangeringsbangård; alla dessa ansökningar ha av Hälsovårdsnämnden avslagits. Häröver ha sökandena anført klagomål, som dock hos högre och högsta instans ej föranlett ändring av beslutet.

En hemställan från en enskild förening om att Hälsovårdsnämnden ville omhändertaga spolning av spillvattensbrunnarne å enskilda gårdar särskilt då dessa voro av trä, har av Hälsovårdsnämnden avböjts med hänvisning till följande yttrande av förste stadsläkaren:

»Hälsovårdsnämnden lät verkställa och bekostade t. o. m. år 1910 spolning av såväl allmänna salutorgen som ock gårdsbrunnarne inom de enskilda fastigheterna. Detta låg naturligtvis helt och hållet utanför Hälsovårdsnämndens skyldigheter, då Nämnden endast har att tillse att renhållningen utföres, under det att utförandet tillhör för detta ändamål tillsatta styrelser eller den enskilde. På grund av det beslut, som Nämnden fattat i denna fråga, har också sedermera stadens renhållningsstyrelse övertagit renhållningen av salutorgen under det att spolningen av de enskilde fastigheternas gårdsbrunnar får skötas av sina ägare. På grund av den omfattning, som staden vunnit, blev det dessutom under senare år alldeles omöjligt att från ett enda håll sköta gårdsspolningen för hela staden, och det visade sig också att inom ett års lopp endast ungefär en tredjedel av staden hann spolas igenom, och rensades sålunda ett stort antal brunnar endast vart tredje år. Nämnden ansåg visserligen, att den enskilde är skyldig att sköta

sin egen fastighet med därtill hörande, men framhöll på samma gång att det vore till fördel om staden tillhandahölle sakkunnigt folk för att vid behov hjälpa fastighetsägarna och anhöll därför hos gatu- och vägförvaltningen, som ombesörjer spolningen av stadens ledningar i gatan, att denna ville på anmodan åtaga sig även spolningen av gårdsbrunnarne. Ett sådant bestyr förklarade sig förvaltningen emellertid icke villig att åtaga sig och då sålunda gatu- och vägförvaltningen icke visade något tillmötesgående i denna fråga, fann Nämnden sig icke ha anledning till vidare åtgärder, detta så mycket mindre som enligt Nämndens åsikt gårdsbrunnarne vid första lämpliga tillfälle borde borttagas. I synnerhet äro de gamla träbrunnarne endast till olägenhet, och har Nämnden därför all anledning att begagna sig av sin rätt att, om berättigade klagomål i sanitärt avseende på grund av en sådan brunn ingå, göra anmälan därom till Byggnadsnämnden, som i så fall har att ålägga fastighetsägaren att vidtaga ändamålsenliga förändringar. Hälsovårdsnämnden har därför icke anledning vidtaga några vidare åtgärder för att tillmötesgå den av Majornäs kommunalförening gjorda hemställan.»

Kloakledningarna hava under året utvidgats med 3,576 m. allmänna ledningar och 31 gatubrunnar.

Vid årets slut funnos utförda av staden:

allmänna ledningar	121,991 meter	
sidoledningar.....	63,412	»
gatubrunnar	4,197 stycken	
nedstigningsbrunnar	809	»
ventilationsbrunnar	1,289	»
spolningsluckor.....	142	» och
avstängningsluckor	8	»

Kostnaderna för dessa anläggningar ha uppgått till 3,842,659 kronor och för årets arbeten till 384,731 kronor.

Under året hava 7 enskilda fastighetsägare eller byggnadsföreningar inom Lundby, på grund av att sanitära olägenheter uppstått genom bristande anordningar för spillvattnet inom deras fastigheter, varit inkallade för Hälsovårdsnämnden och vid vite ålagts fullgöra, vad på dem ankom för rättelse av missförhållandena. Med anledning härav hava dessa fastighetsägare låtit anordna reningsanläggningar å sina tomter för spillvattnet och hava dessa anordningar visat sig funktionera tillfredställande.

Stadens förseende med vatten.

Antalet vattenserviser, som vid årets början utgjorde 4,081, har under året ökats med 38. Rörnätets längd har ökats med 1,770 meter och utgjorde vid årets slut 176,599 meter.

Vid *Delsjön* har filtreringen fortgått dygnet om under hela året med undantag af tillfällen för rensning, då ett filter i sänder varit tömt. Filterhastigheten har i medeltal varit 3,67 meter i dygnet eller 153 mm. i timmen och maximum, då ett filter varit försatt ur verksamhet, har uppgått till 4,98 m. i dygnet eller c:a 208 mm. i timmen.

De *täckta* filterna vid *Alelyckan* (älvvatten) ha likaledes varit i verksamhet hela året. Den regelbundna räkningen av bakteriekolonier visar, att dessa i medeltal uppgått till 1,016 kolonier på cm^3 i det ofiltrerade älvvattnet med maximum 9,476 stycken, under det att efter filtreringen i medeltal funnits 40 och såsom maximum 216. Vid 14 tillfällen har antalet överstigit 100. Härvid är dock att märka, att vattnet tagits i bruk redan 3:dje eller 4:de dagen efter filterrensningen, då ännu bakteriehalten är högre än normalt. Filterhastigheten har i medeltal varit 56 mm. pr timme eller 1,34 m. pr dygn.

Det *öppna* filtret vid *Alelyckan* har likaledes regelbundet använts. Bakteriekolonierna i medeltal 33, med maximum 98 samt i intet fall över 100. Filterhastigheten har i medeltal varit endast 17 mm. pr timme eller 0,41 m. pr dygn.

Naturfilterna med grundvattensbrunnarna vid Lerjeholm. Filterhastigheten har varit 39 mm pr timme eller 0,94 m. pr dygn. Till pumpbrunnarna har lämnats vatten dels från den större grundvattensbrunnen och dels från 18 av de äldre rörbrunnarna, vilka övriga 2 stycken tjänstgjort som observationsrör för grundvattenståndet. I luftningsbassängen ha bakteriologiska prov på grundvattnet tagits och därvid visats att vid 249 undersökningar vattnet varit sterilt i 178 och i 71 fall vexlat med 1—5 kolonier pr cm^3 , hvilken senare siffra i intet fall överskridits.

Årets nederbörd utgjorde vid *Delsjön* 1,130 mm., motsvarande en mängd av 10,328,000 m^3 , då sjöns nederbördsområde beräknas till 914 har. Vid årets slut var *Delsjöns* vattenstånd +77,51 mot +76,89 vid 1911 års slut och sålunda hade i sjön magasinerats en mängd av 1,074,000 m^3 . Den 15 november måste flodluckan vid *Delsjödammen* öppnas och avtappades under tiden 15 nov—31 dec. en vattenmängd av 1,336,000 m^3 .

Av hela vattentillgången har 39 % konsumerats i staden, 11 % magasinerats i sjön, 13 % avtappats genom flodluckan och 37 % förlorats genom avdunstning. Årets medeltemperatur vid *Delsjön* var + 5,9° C.

Förbrukningen av *Delsjövatten* har i medeltal varit 11,093 m^3 pr dygn eller 128 liter i sekunden med maximum den 14 juni (147 liter) och minimum den 20 december (93 liter). Av konstgjort grundvatten har använts 4,056 m^3 pr dygn d. v. s. 47 sekundliter och av filtrerat *Göta älvvatten* 3,248 m^3 pr dygn eller 38 sekundliter och har således av hela förbrukningen, som utgjort 6,733,000

m³ 60 % tagits från Delsjön, 22 % av konstgjort grundvatten och 18 % av filtrerat älvvatten.

Medelförbrukningen av vatten pr individ och dygn har uppgått till 112 liter, som approximativt kunna fördelas på hushållsbehov (incl. läckning och andra förluster) 76 liter, för industriella ändamål 28 liter och för allmänna ändamål 8 liter.

Årets kostnader för drift och underhåll har i runt tal utgjort 261,300 kr. eller 3,88 öre pr m³ förbrukat vatten.

Bostadsinspektionen. (*Doktor Göthlin*).

Arbetet har i huvudsak bedrivits på samma sätt som under föregående år med slutbesiktningar av ny- eller ombyggnader, besiktning av och utredning angående anmälda osunda bostäder samt systematisk besiktning av alla stadens lägenheter av en viss storlek.

Slutbesiktningar av ny- och ombyggnader. Enligt beslut av Hälsovårdsnämnden har sundhetsinspektören, tillsammans med stadsarkitekten, utfört 53 dylika besiktningar. Huvudmärkningar vid dessa besiktningar hava varit fukt, bristfällig ventilation och belysning, olämplig eller olaglig användning av utrymmen, frånvaro av uppvärmningsmöjlighet, bristfällig tätning kring slaskrör, fåtaliga avträden, olämpligt anordnade störtningstrummor för köksavfall etc. I ett flertal fall har nödig rättelse vunnits. Där Hälsovårdsnämnden saknat laglig rätt att ingripa, har lägenheten ställts under fortsatt tillsyn. Sedan Hälsovårdsnämnden erhållit möjlighet till kontroll redan av byggnadsritningarna, hava ej så få av de brister, som förr måst påklagas, försvunnit eller minskat i antal.

Besiktning av anmälda osunda bostäder. Till bostadsinspektionen hava under året 358 nyanmälningar ingått. Emellertid kvarstodo från föregående år 53 ärenden, som ej hunnit eller kunnat slutföras, varför under året 411 bostadsangelägenheter behandlats. Som anmälare har i allmänhet stått lägenhetsinnehavaren, men i en del fall har husägaren sökt råd och anvisning angående bästa sättet till bättre bostadshygien. I ett mindre antal fall hava de osunda bostäderna anträffats under dispensärbetet eller vid de systematiska besiktningarna av smålägenheter. Sammanlagt 16 klagomål (3,88 %) hava visat sig i det stora hela obefogade, varför de efter gjord utredning utan vidare avskrivits. Uti 9 fall (2,18 %) har ärendet, sedan det under behandlingen visat sig ej höra under bostadsinspektionen, överlämnats till annan myndighet. Uti 32 fall har muntlig eller skriftlig förfrågan gjorts angående någon form av sanitär olägenhet

och har utredning kunnat lämnas utan besiktning. Fråndragas de nu nämnda, återstå 354 fall. Bland dessa har det påklagade missförhållandet kunnat avhjälpas uti 177 fall (50 %), delvis avhjälpas uti 131 fall (37 %), under det att vid årsskiftet 46 fall (13 %) kvarstodo, där rättelse då ännu ej kunnat vinnas. I de helt eller delvis avhjälppta fallen hava åtgärder vidtagits företrädesvis av husägaren uti 242 fall (68,2 %), av hyresgä-ten uti 66 fall (18,6 %). Av de samtliga 411 behandlade fallen av anmäld osund bostad slutfördes under året 346 fall (84,2 %), i vilken siffra inräknats även de, som efter vederbörlig utredning överlämnats till annan myndighet. Kvarstå alltså till följande arbetsår summa 65 fall (15,8 %).

Om de under året nyanmälda grupperas efter anmälaren, komma 215 (60 %) på lägenhetsinnehavaren, 17 (4,7 %) på husägaren, 49 (13,7 %) på bostadsinspektionen. Uti 77 fall (21,5 %) har anmälan ingått från andra personer eller institutioner.

I tabellbilagan (jmf. tab. 23) återfinnes varje anmäld bostad endast en gång och under den rubrik, som motsvarar den av bostadsinspektionen konstaterade huvudolägenheten. Uti ej få fall hava flere brister samtidigt anmärkts och avhjälpas. Uti 24 fall har den anmärkta felaktigheten undanröjts genom frivillig eller av bostadsinspektionen påyrkad utrymning av rummet eller bostaden.

Där nödig rättelse ej kunnat vinnas genom bostadsinspektionens anmaningar eller där man ansett lämpligt få laga förbud eller åläggande, har Hälsovårdsnämnden ingripit, vilket under året skett 7 gånger; olagligt och samtidigt hälsofarligt utrymme 5 fall, stark rökolägenhet 2 fall.

Systematiska besiktningar. Dessa avse att, i den mån bostadsinspektionens tid och krafter det medge, ställa stadens alla smålägenheter under regelbundet återkommande tillsyn. Det är först under året, som dylika besiktningar kunnat i någon större utsträckning igångsättas. Utgångscentra hava förlagts å flera ställen i staden och från dessa genomforskas och bokföras alla lägenheter om 1—2 rum (inkl. kök). I den mån anledning finnes, griper bostadsinspektionen in med råd och dåd. Huvudvikten lägges på skötseln av lägenheten, alltså på ett hygieniskt uppfostringsarbete, vilket naturligtvis ej utesluter, att när större anledning till anmärkning mot lägenhetens egen beskaffenhet yppar sig, rättelse sökes hos den, det vederbör.

Tuberkulosbyråns verksamhet.

Byrån har fortsatt arbetet i huvudsak enligt samma plan som förut. Patienterna hava företrädesvis inremitterats av stadens distriktsläkare, vilka även handhaft den medicinska behandlingen. Byrån har å sin sida undersökt, ordnat

och kontrollerat hemmen samt fördelat de till byråns förfogande ställda understödsmedlen. Dessa hava huvudsakligen använts för inköp av matpoletter, billiga, närande födoämnen, förnämligast mjölk, vidare till kläder, spottkoppar, smutspåsar, bränsle ävensom till bestridande av kostnaderna för vistelse på landet eller sanatorier samt till resebidrag. Stor vikt har alltjämt lagts på anskaffande av egen sovplats och har i ett flertal fall säng med eller utan fullständig utrustning utlånats från byrån. Sammanlagt hava 260 personer åtnjutit någon form av understöd under året. För övrigt har byrån sökt stå i nära och ständig rapport med såväl distriktsläkare som tuberkulosanstalter. När Kålltorp öppnas, vore meningen att än mer och på ett särskilt effektivt sätt centralisera tuberkulosvården hos Hälsovårdsnämnden.

Under året hava 204 fall av lungtuberkulos inremitterats till byrån, vartill kommer 74 fall av skrofulos ävensom 13 fall av misstänkt lungtuberkulos hos anmälda personer eller deras anhöriga. Sammanlagda antalet belöper sig alltså till 291 personer. Från föregående år kvarstodo 181 patienter, varför byrån idkat tillsyn över 472 personer. Av årets patienter voro 58 män (Turbans stad. I—III resp. 10, 23, 25), kvinnor 124 (I—III resp. 33, 40, 51), barn 22 (I—III resp. 8, 9, 5). Utom lungtuberkulos förefanns annan anmärkningsvärd lokalisering i följande fall: larynx 7, tarmar 3, meninger 1, ledgångar 1. Av 1911 års patienter hava under året 13 män, 17 kvinnor och 4 barn avlidit, utav de 1912 inremitterade fallen åter 13 män, 15 kvinnor och 1 barn. Längre eller kortare vistelse å landet har genom byrån bekostats för 9 män, 28 kvinnor och 36 barn. Till kustsjukhuset hava 58 barn utsänts.

Uti 27 familjer har mer än en tuberkulos person anträffats: 2 fall man + hustru tuberkulos samtidigt, 11 fall moder + 1 barn, 1 fall moder + 2 barn, 1 fall moder + 3 barn, 5 fall fader + 1 barn, 1 fall fader + 2 barn, 1 fall fader + 3 barn, 3 fall 2 syskon samt 2 fall familjemedlem + inneboende. Sammanlagt träffades 4 inneboende behäftade med tuberkulos. Uti tuberkulösa hem innebodde i 14 fall 1 person, i 2 fall 2, och i 1 fall 3 personer samtidigt. Enstaka fosterbarn träffades i 3 fall, 2 samtidigt i 2 fall.

Årets tuberkulösa fördela sig på 175 hem. I dessa hava inspektriserna avlagt 3,635 besök. Frånräknas sommarmånaderna, under vilken tid ett ej ringa antal hem helt eller delvis upplösts i och för de sjukes flyttning till landet, motsvarar denna siffra ungefär 2 besök i månaden pr familj. Såsom förut hava dessa besök avsett att i möjligaste mån ordna den sjukes alla förhållanden, det må nu hava gällt bostad, skötsel av hem och barn, ekonomi, arbete, sjukhusvistelse eller annat. Om möjligt har man sökt skaffa den sjuke eget rum. Men om detta misslyckats, har man aldrig givit upp förrän åtminstone egen sovplats utverkats eller anskaffats. Man får en föreställning om vederbörandes självtagna eller nödtvungna vanor i detta avseende även av årets siffror, som ge vid han-

den, att c:a 35 % av de sjuka haft gemensam sovplats med en eller flere personer. Uti de 175 hemmen sov den sjuke i samma rum som:

Antal personer		% av samtlige	Antal personer		% av samtlige
0	uti	14,7	5	uti	7,4
1	»	19,3	6	»	3,4
2	»	21,1	7	»	2,0
3	»	16,0	8	»	0,7
4	»	13,1	9	»	1,4

Uti 175 fall har anteckning gjorts angående antalet med lungsjuka sammanboende, vilket framgår av nedanstående tabell:

Lägenhetsgrupper	Den sjuke sammanbor med nedanstående antal personer											S:a lägenheter	
	0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10		11
	uti nedanstående antal lägenheter												
1 Kök eller Spisrum	1	5	3	1	1	1	—	—	—	—	—	—	12
1 Bostadsrum	1	1	3	—	1	—	—	—	—	—	—	—	6
2 Bostadsrum	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
1 Bostadsrum + kök	1	4	17	25	19	21	25	8	7	4	1	1	133
2 Bostadsrum + kök	—	—	1	2	1	4	2	2	1	—	—	—	13
3 Bostadsrum + kök	1	—	2	—	1	—	—	—	—	—	—	—	4
Summa	4	10	27	28	23	26	27	10	8	4	1	1	169

Om fullvuxen person beräknas behöva 15 kubikmeters luftutrymme i bostaden och barn under 14 år hälften, hava de tuberkulöses hem visat sig uti 29 % fall erbjuda otillräcklig luftmängd.

I dessa lägenheter har luftutrymmet pr individ (oavsett om det gällt fullvuxna eller barn) beräknats utgöra:

5—10	kubikmeter	uti	23,4	% fall
10—15	»	»	36,5	»
15—20	»	»	24,4	»
20—25	»	»	6,9	»
25—30	»	»	4,3	»
30—35	»	»	1,7	»
35	»	»	2,6	»

Följande sammanställning har gjorts för att skänka en föreställning om de tuberkulösa hemmens tillstånd och skötsel:

	Bostadens allm. karaktär		Bostadens skötsel		Barnens skötsel		Bostadens bästa dager		Dager uti sämsta rummet		Ventilationsmöjlighet		Ventilationsresultat		Finnes		Finnes ej	
	antal läg.h.	o/o	antal läg.h.	o/o	ant. läg.h.	o/o	ant. läg.h.	o/o	ant. läg.h.	o/o	antal läg.h.	o/o	ant. läg.h.	o/o	ant.	o/o	ant.	o/o
Mycket god	9	5,8	15	9,7	11	9,7	—	—	—	—	64	41,3	8	5,2	—	—	—	—
God	86	55,5	83	53,5	67	59,3	129	83,2	95	61,3	75	48,5	70	45,1	—	—	—	—
Mindre god	50	32,2	41	26,4	24	21,2	21	13,5	41	26,4	14	9,0	46	29,6	—	—	—	—
Dålig	9	5,8	8	5,2	8	7,1	5	3,2	17	11,0	1	0,6	23	14,8	—	—	—	—
Usel	1	0,6	8	5,2	3	2,7	—	—	2	1,3	1	0,6	8	5,2	—	—	—	—
Fukt	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	18	11,6	137	88,4
Kyla, drag...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	43	27,8	112	72,2
Ohyra	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	15	9,6	140	90,4
Bofällighet..	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	17	11,0	138	89,0

Jämföras siffrorna för åren 1911 och 1912, visa de en förbättring för det senare. Dock vittna de alltjämt om mindre goda förhållanden. Sålunda nå inemot 40 % av lägenheterna ej den standard, som vore önskelig; bland dessa äro drygt 6 % verkligt dåliga eller usla. Skötseln av drygt 1/3-del av hemmen måste betecknas som mindre god till usel. Uti nära 28 % fall kan bostaden betecknas som kall eller dragig, uti nära 12 % som fuktig, i nära 10 % som behäftad med ohyra samt uti 11 % som allmänt bofällig. Barnens skötsel lämnar ock åtskilligt övrigt att önska. Bostadens dagerförhållanden har för 1912 befunnits sämre än förut, i det att nära 39 % av alla lägenheterna äga åtminstone ett rum, vars dager kan betecknas som otillfredsställande; uti 20 % fall är dagern rent av dålig eller usel. I hälften av fallen betecknas bostadsluften som mindre god, dålig eller usel, vilken siffra väl karakteriserar hemmens oförståndiga skötsel och detta ehuru ventilationsmöjligheten i nära 90 % fall kan betecknas som god.

Den lilla sammanställningen befäster ytterligare det överallt på jorden konstaterade förhållandet, att de tuberkulösa patienternas och familjernas nödläge är stort och att stat och kommun här har ett stort och oerhört viktigt verksamhetsfält.

Direkta åtgärder för hindrande av smittosjukdomars spridning.

I tab. 13 redogöres för de under året förekommande fall av smittosjukdomar, om vilkas förekomst varje läkare är skyldig göra anmälan hos Hälsovårdsnämnden. Diagnosen av dessa sjukdomar har i många fall måst stödja sig på

bakteriologisk undersökning och har enligt meddelande av Nämndens bakteriolog, dr. Forselius, följande undersökningar verkstälts å Nämndens laboratorium näml.:

Undersökningar	För Nämndens räkning, för enskilda personer, för andra sjukvårdsinrättningar än Sahlgrenska sjukhuset	För Sahlgrenska sjukhuset
Tuberkelbaciller:		
i sputum	130	19
i urin	60	161
i andra vätskor	9	26
Difteri undersökningar	4,642	20
Vidals reaktion (tyfoïd)	34	90
Wassermanns reaktion (syfilis)	612	265
Diverse bakteriologiska undersökningar	81	253
Cytologiska undersökningar	33	135
	5,601	969

Desinfektion av bostäder. Sedan anmälan om fall av smittosjukdom inkommit, göres av desinfektör besök i den sjukes hem, varvid för varje fall lämpade desinfektionsåtgärder vidtagas och lägges därvid särskild vikt vid att av den sjuke använt linne och sängutrustning samt golvmatta med största omsorg smittrenas samt att lägenheten grundligt rengöres. På samma gång upptagas enligt formulär noggranna notiser avsedda att underlätta spårandet av sjukdomsfallets uppkomst. Från förste stadsläkaren meddelas sedan till skolor och hem bestämt besked, hur länge det förbud för skolpliktiga samboende att besöka skolan, vilket genast meddelats tillsvidare av den behandlande läkaren, skall äga giltighet.

I lägenhet, som varit bebodd av lungsotspatient, har efter den sjukes frånfälle, förflyttning till sjukhus eller ombyte av bostad formalindesinfektion enligt s. k. Breslaumetoden verkstälts i 599 fall.

Sammanlagda antalet desinfektioner verkställda efter olika metoder har uppgått till 1,999, varvid 2,615 rum blivit smittrenade.

Smittrening av offentligen till salu genom auktionskammaren utbudna begagnade kläder har verkstälts i 111 fall.

Skyddskoppymningen. Genom 3 av Nämnden avlönade läkare har å offentliga möten ympning kostnadsfritt verkstälts under juni, juli och september månader. 1,056 barn ha ympats vid dessa möten och i sammanhang med de undersökningar i folkskolorna, som gjorts för utrönande av ympningsförhållandena. Av enskilda läkare och barnmorskor ha därjämte 544 ympningar verkstälts, utgörande sålunda ympningarnas antal tillsammans 1,600 svarande mot 36,7 % av de ympningspliktige. I Karl Johans, Oskar Fredriks och Annedals församlingar har ympningsprocenten icke ens uppgått till 20 och då, såsom av rapporterna från vaccinatörerna framgår, ett avsevärt antal av de ympade an-

träffats vid undersökning av folkskolorna, där ända upp i översta klasserna ej ympade anträffats, inses att de i laglig tid ympades antal nu är synnerligen lågt. En av vaccinatorerna anmäler att av honom ympade endast 27 % tillhört gruppen under 2 år, under det att de övriga 73 % varit i folkskolorna redan intagna barn. Tack vare en oansvarig och samvetslös agitation och ett föråldrat vaccinationsreglemente har man sålunda lyckats blottlägga en så stor del av stadens befolkning för smittkoppor, att om ändring icke inom kort tid blir genomförd, vi snart torde få göra oss beredda på härjningar av smittkoppor, som kunna komma att ge oss en föreställning om denna sjukdoms ohygglighet under tider, då skyddsympningen ännu icke hunnit bryta dess makt.

Smittosamma könssjukdomar. Enligt andre stadsläkarens berättelse är antalet besiktningar av lösaktiga kvinnor fortfarande ståt i nedgång. Kontrollen å de besiktningsskyldiga kvinnorna erbjuder allt större svårigheter, enär dessa till stor del endast med mycket arbete kunna förmås inställa sig vid besiktningarna. Besiktningsspolisens arbete är synnerligen svårt, då dessa kvinnor bo vitt spridda kring stadens alla delar och även i intilliggande kommuner. Huruvida det minskade antalet besiktningar haft någon inverkan på spridningen av de smittosamma könssjukdomarna kan f. n. ej avgöras, då anmälningsplikt av dessa sjukdomar ej varit i kraft mer än senaste halvåret.

Enligt rapport från Besiktningssbyrån utgjorde vid början av 1912 antalet av allmän sundhetsbesiktning ålagda kvinnor	78
Under loppet av 1912 a) återkommo förr inskrivna	27
och b) blevo under året av poliskammaren ålagda besiktning	13
Summa	118

Vid slutet av 1912 voro av dessa kvinnor	
avvikna från staden	15
tillsvidare befriade från sundhetsbesiktning	7
häktade eller dömda till tvångsarbete.....	12
intagna å Gibraltars fattigvårdsanstalt.....	2
» » Frälsningsarméns räddningshem i huset n:o 48 vid Södra Vägen	6
intagen å Göteborgs Kvinnohem i Källered	1
» » Skyddshemmet vid Fristad	1
kvar vid årets slut (av dessa 3 intagna å Holtermanska sjukhuset).....	74
Summa	118

Under året hava dessutom antalet kvinnor, vilka på given anledning besiktigats, men vilkas regelmässiga besiktning fått bero på deras framtida uppförande, utgjort 96, av vilka 38 varit behäftade med venerisk sjukdom och remitterats till Holtermanska sjukhuset.

Antalet under året verkställda besiktningar (4,333 år 1911)	3,893
Antal besiktigade kvinnor (221 år 1911).....	195
Kvinnor, som remitterats till Holtermanska sjukhuset (87 år 1911)	69
av vilka remitterats en gång	51
och två eller flera gånger	18
så att antalet remisser utgjort	92

Sjukdomstablå från besiktningsbyrån:

1912	Dröppel	Sjanker	Syfilis	Bulnad å köns- organen Bubo. Bartholin.	Sår av obestämd natur	Hudsjuk- dom	Summa
Januari	6	—	3	1	—	1	11
Februari	5	2	3	—	2	—	12
Mars	6	1	3	—	—	—	10
April	4	—	1	1	—	—	6
Maj	6	—	—	—	2	—	8
Juni	1	2	1	—	1	—	5
Juli	4	—	1	—	—	1	6
Augusti	5	1	3	—	—	—	9
September	4	—	1	—	—	—	5
Oktober	2	2	2	1	—	—	7
November	3	—	2	1	—	—	6
December	5	—	2	—	—	—	7
Summa	51	8	22	4	5	2	92

Från *andre stadsläkarens tjänsteverksamhet*. I skrivelse av den 9 januari och den 9 mars har Göteborgs rådstuvurätt infortrat utlåtande angående åtalade personers sinnesbeskaffenhet och hava dessa utlåtanden efter verkställda undersökningar till nämnda myndighet av Andre Stadsläkaren avgivits den 4 februari och den 9 april.

Den 6 augusti avgavs infortrat utlåtande av drätselkammaren rörande upplåtande av stadens obduktionslokal för rättsmedicinsk besiktning och liköppning å lik från Göteborgs provinsialläkaredistrikt.

Av polismyndigheterna hava i ett stort antal fall infortrats utlåtanden rörande personers hälsotillstånd. Under årets senaste del har gjorts den iakttagelsen, att antalet svårt insjuknade å härvarande polisstationer varit färre än under föregående år. Då det härvidlag i allmänhet gäller sjukdomsfall, förorsakade av akut alkoholmissbruk, är det av visst intresse, att detta förhållande sammanträffar med den tid, under vilken fordrats tillståndsbevis för inköp av

spirituosa. Tiden från den 1 oktober till årets slut är emellertid för kort, för att därav några slutsatser skulle kunna dragas.

På förordnande av härvarande poliskammare hava under året 13 rättsmedicinska besiktningar och liköppningar blivit verkställda. Enligt utlåtandena hava dessa fall varit följande:

Av 5 foster hava 2 varit fullgångna, andats och blivit kvävda; 1 nästan fullgånget, möjligen med liv framfött; 1 fullgånget och 1 icke fullgånget, båda utan att hava andats. Ett 2 veckor gammalt barn var kvävt genom strypning med snara. 1 fall av drunkning, 1 av hjärnblödning, 1 brott å huvudskålen, 1 av blödning mellan kalotten och hårda hjärnhinnan efter stöt å huvudet genom fall, 2 koloxidförgiftningar, därav 1 genom kolos och 1 genom lysgas samt slutligen en obduktion för likets förbränning.

För utfärdande av dödsbevis vid dödsfall av sjukdom, under vilken läkare-tillsyn icke åtnjutits, eller vid olycksfall med dödlig utgång eller vid självmord, där poliskammaren ej ansett nödigt att protokoll uppsatts, hava 110 obduktioner verkställts.

Diariiboken upptager 130 ankomna och konceptboken 115 utgångna skrivelser under året.

Matvarukontrollen (stadsveterinär *R. Ahlström*).

Av hälsopolisan ha under året utförts 59,644 besiktningar (föregående år 59,449) i de lokaler och på de platser, där matvaror till salu hållas, förvaras eller för försäljning bearbetas (Tab. 1). 104 partier födoämnen, däribland 1,186 kg. kött ha på grund av förskämning eller sjukliga förändringar beslagtagits och oskadliggjorts (Tab. 3).

I hälsovårdsnämndens besiktningssluggare, vilka sedan år 1911 finnas i alla matvarutabeller, ha av hälsopolisen under året följande antal anmärkningar införts:

För bagerierna	34	ang. ordn., snyggh. o. verksamh.,	172	ang. lok. underh.,	17	ang. ventilation.
» köttbutikerna ...	7	» » » » »	37	» » »	4	» »
» charkuteriverkst.	11	» » » » »	25	» » »	2	» »
« mjölklokalerna ..	94	» » » » »	187	» » »	32	» »

Summa 146 ang. ordn., snyggh. o. verksamh., 421 ang. lok. underh., 55 ang. ventilation.

Vid jämförelse med föregående året visa slutsiffrorna i de två första kolumnerna en avsevärd stegring och gäller denna särskilt mjölklokalerna, resp. 44 och 111. Till en del kan detta förklaras därav att besiktningssluggarne utlämnades under loppet av föregående års första månad och således eventuella anmärkningar under denna tid i en del fall icke kunnat införas, men den mest verkande orsaken åtminstone beträffande mjölklokalerna är nog att söka i oftare

upprepad och mera fordrande kontroll över de förhållanden inom lokalen, som kunna menligt påverka de där förvarade födoämnenas framför allt mjölkens bekaffenhet, och vilkas reformerande på grund av okunnighet och slentrian från försäljarnes sida endast kan steg för steg i form av alltmera skärpta fordringar genomföras. Anordningarna för luftväxling i lokalerna hava däremot icke givit anledning till anmärkningar i sådan utsträckning som förut, beroende på att de brister, som i detta hänseende vidlådde en stor del av matvarulokalerna under den första tiden efter det matvarustadgan trätt i kraft, under loppet av 1911 i flesta fall avhjulpts.

Bageriernas antal har under året ökats med 14 och utgjorde incl. sockerbagerierna vid årsslutet 211. (Tab. 4).

Lokalerna för bearbetning och försäljning av kött voro vid årets början 326, nämligen 54 verkstäder och 273 butiker, inberäknade saluhallarne. Under året hava 7 verkstäder och 11 butiker upphört, medan 5 verkstäder och 16 butiker nyinretts och godkänts, antalet vid årets slut utgjorde således resp. 51 och 278 eller tillsammans 329 lokaler, därav 143 butiker voro inrymda i saluhallar.

92 partier, utgörande 93,048 kg., från utlandet infört kött ha under året besiktigats, därav 4,544 kg. förut härifrån exporterats. Av det hit returnerade köttet kasserades 946 kg. på grund av förskämning.

Under de senaste 5 åren har importen av salt oxkött, fårkött och hästkött varit i kg:

År	Salt oxkött kg.	Salt fårkött kg.	Salt hästkött kg.
1908	62,400	46,700	35,283
1909	60,515	19,421	27,323
1910	23,985	14,599	2,998
1911	50,097	15,171	—
1912	38,700	43,964	3,613

Mjölklokalerna voro vid årets början 393 och vid årets slut 399, nämligen 390 butiker, 4 tappningslokaler för kontrollerad mjölk, 2 lagerlokaler och 3 mejerier. 33 lokaler ha under året stängts och 39 nya tillkommit. Förhållandet mellan antalet butiker och antalet innehavare ställer sig sålunda:

1 innehavare av	60 butiker
1 » »	55 »
1 » »	43 »
1 » »	10 »
1 » »	9 »
1 » »	8 »
3 » » vardera 5 butiker = ...	15 »

proven vanlig oskummad mjölk var 3,44 % (år 1911 3,33 %). Torgmjölken visade den högsta medelfettsiffran 3,46, den pasteuriserade mjölken 3,39 och den opasteuriserade butiksmjölken 3,32 %.

Vid jämförelse med nästföregående års mjölkprov visa de under 1912 uttagna proven ett avgjort gynnsammare resultat såväl beträffande reduktas- och framför allt katalashalt som ock frihet från smuts. Procentsiffrorna för de olika åren ställa sig sålunda:

	Antal prov på 100, som visat							
	Reduktasavfärgning inom 1 timma		Katalashalt över 4 <small>(angiv. kbem. bildat 0)</small>		Synlig smuts (bottensats)		Minst 5 mgr. smuts pr liter	
	1911	1912	1911	1912	1911	1912	1911	1912
Osk. butiksmjök	9,00	4,81	20,3	6,75	30,00	21,76	3,23	0,49
» torgmjök ..	2,6	1,15	9,19	2,97	43,03	39,15	8,26	4,79
Samtliga prov	7,81	4,29	18,1	6,22	32,38	23,79	4,15	1,09

Kylning av mjölken på produktionsstället anses ännu i stor utsträckning tydligtvis vara en överflödig eller — med hänsyn till en del konsumenters förkärlek för spenvarm mjölk som kriterium på att den är riktigt nysilad — skadlig procedur, ty fortfarande är procenten av i surning stadd mjölk alltför hög, under juni—aug. exempelvis över 25 % av proven på butiksmjök. Beträffande mjölkens renhet synes däremot producenterna mera allmänt ha kommit underfund med att silning med nödvändighet måste ske, därest man ej vill riskera kollision med matvarustadgan. Icke blott de mindre effektiva tyg- och metallsilarne, som nödtorftigt förmå hålla smutshalten under den högst tillåtna gränsen, utan också de fullt renande bomullsiltra ha tydligtvis använts med mera omsorg och mera allmänt än förut att döma av resultaten av smutsprovningarne.

Vid mikroskopisk undersökning efter centrifugering av de prov, som visat en katalassiffra över 4, ha mastitstreptokokker påträffats i mjölk från 7 större egendomar. Med anledning därav gjorda närmare undersökningar i resp. ladugårdar föranledde isoleringsåtgärder mot fyra av dessa. Av mjölkproven från var och en av samtliga kor å en av dessa egendomar befunnos 19 vara mikroskopiskt förändrade; i en del fall var mjölken omvandlad till var, i andra fall flockig, »vattmig» eller blodig och 14 prov höllo streptokokker från av juverinflammation lidande kor. Utan tvivel hitföres sådan hälsovådlig mjölk i betydligt större utsträckning än vad ovannämnda siffror angiva. Med nuvarande speciellt för matvarukontrollen anställd personal medhennes nämligen i regel icke flera mjölk-

provningar än högst 1 varannan månad för varje butik, och vid järnvägsstationer och båtar uttagas prov av all hitsänd mjölk högst 2 gånger om året, varjämte så gott som all den mjölk, som hitföres pr axel och levereras direkt till hushållen — inemot $\frac{1}{5}$ -del av hela förbrukningen, — undandrages varje kontroll. En avsevärd del av den hitförda mjölken kommer från s. k. uppsamlingsställen vid stationer på landsbygden, där uppköpare sammanblanda mjölken från flera olika ladugårdar. Om därvid sjukligt förändrad mjölk kommer med i blandningen, blir den alltör utspädd för att en mikroskopisk undersökning skall kunna ge tillförlitligt resultat beträffande sådana förhållanden, som påverka mjölkens sundhet. Dessa såväl som andra olägenheter i den nuvarande organisationen av mjölkhandeln och därmed följande ineffektivitet av hittillsvarande mjölkkontroll inom staden böra kunna avhjälpas eller åtminstone väsentligen förminska genom sakkunnig kontroll på produktionsplatsen och pasteurisering av all den mjölk, som undandrages produktionskontrollen, åtgärder, angående vilka fullständiga bestämmelser uppgjorts i till nämnden under året inlämnat förslag till ny mjölkstadga.

Den pasteuriserade mjölken, 540 prov, har i 61 fall visat Storch's reaktion och således icke varit upphettad till ens 80° C. Denna försummelse, som särskilt ett av de med pasteuriserad mjölk arbetande bolagen gjort sig skyldig till — i 29 fall av 56 undersökta — är så mycket mera klandervärd som i reklamen för pasteuriserad mjölk man naturligt nog icke underlåtit påpeka den opasteuriserade mjölkens smittofara, som just avlägsnades genom pasteuriseringen. Att icke detta mål nås genom mjölkens upphettning till en temperatur, som icke ens förmår beröva mjölktsyrebacillerna deras livskraft — nämnda »pasteuriserade» mjölk har nämligen på normalt sätt surnat, — faller av sig själv, liksom ock att den trygghet gent emot smitta, som beteckningen »pasteuriserad» är ägnad bibringa konsumenterna, i ovannämnda fall blir illusorisk.

Proven av skummad mjölk visade en medelfetthalt av 0,66 % för butiks- mjölk och 1,31 % för torgmjölk. Medelfetthalten för barnmjölk var 4,51 % och för »kontrollerad» eller »tuberkelfri» mjölk 3,60 %. De ladugårdar, vari mjölk med dylik beteckning producerades, s. k. kontrolladugårdar, voro vid årets början till antalet 6, nämligen Suntetorps, Vårgårda, Fullestad, Ingared, Aspenäs och Almekärr. Under året tillkom 1 ladugård, Vårvik, vars besättning varit reaktionsfri i flera år och förut tillhört kontroll-ladugård. På grund av otillfredsställande resultat vid tuberkulinundersökning utgick emellertid Vårviks ladugård vid årets slut ur kontrollen.

Kaffebrödet har liksom mjölken visat något högre medelfettsiffror än föregående år, nämligen 15,19 % (år 1911 14,5). Antalet gräddprov, som hållit lägre fetthalt än den i matvarustadgan föreskrivna, 12 %, har också varit relativt mindre, nämligen 98 av 744 undersökta (år 1911 114 av 713).

Överträdelserna under året av matvarustadgans föreskrifter ha i följande fall rapporterats till poliskammaren:

för osnygghet i matvarulokal eller vid hantering av matvaror	18 fall
» användande av ej godkänd lokal	6 »
» styckning av kött å torg och för försäljning av hälsovådligt kött ...	2 »
» bristfällig eller felaktig beteckning å mjölkkärl	6 »
» utminuterig av mjölk från öppet kärl å gata	8 »
» fotogénlukt i mjölklokal	3 »
» för låg fetthalt i grädde	8 »
» » hög smutshalt i mjölk	43 »
	summa anmälda 94 fall

Kemiska analyser. (Stadskemisten, doktor J. E. Alén)

Under året hava 7,389 föremål inkommit till laboratoriet för undersökning:

1) närings- och njutnings-medel	1,456 prov
2) vatten	157 »
3) kemikalier och kemiskt-tekniska produkter (incl. hyttprodukter och mekanisk trämassa)	3,511 »
4) fettartade substanser (incl. maskin- och lys- oljor, eteriska oljor, fernissor o. d.)	271 »
5) malmer, bärgarter, bränslen o. d.	106 »
6) foderämnen	26 »
7) gödslingsämnen	53 »
8) arsenikprov	1,667 »
9) divärse	142 »
	Summa 7,389 prov

Det stora flertalet undersökningar hava utförts på:

trämassa: torra balar	1,787 prov	} = 3,227 prov = 43,7 %
våta »	1,360 »	
» rullar	80 »	
arsenikprov	1,667 »	= 22,6 »
smör	713 »	= 9,6 »
mjölk: oskummad	305 prov	} = 354 » = 4,8 %
skummad	45 »	
kondenserad	2 »	
kvinno-	2 »	
		Summa 5,961 prov = 80,7 %

Fem prov ost innehöllo:

vatten i %, medeltal	25,1
högst	28,9
lägst	23,5
fett i %, medeltal	36,6
högst	37,5
lägst	35,7
fett i vattenfritt prov i %, medeltal.....	49,0
högst	50,2
lägst	47,3
pris, öre per k ¹), medeltal	134
högst	146
lägst	125

Främmande fett icke påvisat i något av proven, som alla utgöras av helfet ost.

Ett prov av äggula, taget ur ett från Hamburg importerat parti, innehöll borsyra.

Under namn av »Mehls äggpulver» har här sedan några år tillbaka sålts ett preparat, inneslutet i små kartonger, kostande 15 öre och innehållande ungefär 25 g av ett gult pulver. Detta, som skall ersätta 6 ägg, skall enligt bruksanvisningen väl blandas med 1 k vetemjöl etc.

Vid anställd kemisk analys visade sig det gula pulvret innehålla:

aska (mineraliska ämnen)	36,79	%
alkalescens, beräknad som kali	28,01	»
kali	13,60	»
kolsyra	11,75	»
vinsyra	42,23	»
kväve	0,18	»
eterextrakt	2,16	»
stärkelse	17,28	»

Härav har sammansättningen hos pulvret sålunda beräknats:

kaliumbitartrat (vinsten)	53,0	%
natriumbikarbonat.....	19,0	»
natriumkarbonat	4,4	»
kaliumkarbonat	0,5	»
stärkelse med 12 % vatten.....	19,6	»
äggviteämnen.....	1,1	»
fett	2,2	»
	<hr/>	
	99,8	%

¹) Beräknat av priset på inköpt bit (omkring 500 g).

Stärkelsen i provet är vetestärkelse.

Den gula färgen hos »äggpulvret» är löslig i vatten och i alkohol men knappt uti eter. Det är en tjärfärg, som icke överensstämmer med de i giftstadgans förteckning II upptagna giftiga, gula färgämnen.

Pulvret har vidare undersökts enligt Schultze på lecitin, som är en viktig beståndsdel i ägg, med följande resultat:

lecitin-fosforsyra	0,027 %
motsvarande lecitin	0,31 »

Lecitin fins utom i äggula även uti vetemjöl uti ringa mängd.

På grund av lecitinbestämningen har beräknats, att ungefär 0,02 av ett ägg förekommer uti en kartong Mehls äggpulver. Talet är så litet, att det icke kan anses tillförlitligt.

De viktigaste beståndsdelarna i »äggpulvret» äro vinsten, bikarbonat, vetemjöl (stärkelse) och en tjärfärg. Med andra ord: *det är i huvudsak vanligt bakpulver, som guldfärgats med en tjärfärg.* Givetvis är det en dålig ersättning för 6 ägg. Dessa innehålla ungefär 85 g näringsämnen (mest fett och äggviteämnen), under det att en kartong »Mehls äggpulver» innehåller ungefär 5 g näringsämnen (mest stärkelse). Meningen med tjärfärginblandningen är påtagligen den, att bröd etc., som blivit berett med Mehls äggpulver, skall få *sken* av att verkligen innehålla ägg.

Trettiotre smör- och fem margarin-prov höllo:

	Smör		Margarin
	5 butik-prov	28 torg-prov	5 butikprov
vatten i %, medeltal ...	12,6	14,1	9,6
högst	16,4	20,1	10,7
lägst	10,1	10,8	8,3
klornatrium i % medeltal ...	—	2,56	—
högst	—	3,62	—
lägst	—	1,69	—
pris, öre per k ¹), medeltal ...	246	219	131
högst	272	230	140
lägst	228	200	120

Sesamolja icke påvisad i något av smörproven. I margarinproven förekom sesamolja i lagstadgad mängd. Margarinproven, vilka antagligen alla utgjordes av väkstmargin (med kokos- eller liknande fett), förhöllo sig som smör vid prövning i Sondéns likvoskop. Detta instrument synes således icke vara användbart vid prövning av smör på väkstmargin. Ett smörprov från butik och fyra

¹) Beräknat av priset på 500 g.

från torg höllo över 16 % vatten. Ett smörprov från torg vägde 415 g och såldes för att vara $\frac{1}{4}$ k. Det är högst antagligt, att, om en annan person än en polisman kommit för att köpa detta smör, denne fått betala för $\frac{1}{2}$ k eller dubbelt så mycket¹⁾.

Fem isterprov, vilka alla voro fria från vatten, och om vilkas äkthet intet tvivel kunde hysas, kostade per k²⁾:

i medeltal	121 öre
högst	132 »
lägst	112 »

En bageriolja med egentlig vikt 0,890 vid + 15° C innehöll 60,6 % mineralolja och var således för sitt ändamål synnerligen olämplig³⁾. Den kostade 90 öre per l.

Sjutton andra prov bageriolja, inköpta hos olika bagare, innehöllo icke mineralolja eller annan oförsäpbar olja utan utgjordes av feta oljor, tio prov rovolja, seks prov bomullsfröolja (ett antagligen icke ren) och ett prov sannolikt majsolja eller sojabönlolja⁴⁾. De äro undersökta med följande resultat:

	Rovolja	Bomullsfröolja	Majsolja (?)
egentlig vikt vid + 15° C, medeltal ...	0,9150	0,9223	0,9255
högst	0,916	0,924	—
lägst	0,913	0,9215	—
Köttstorfers syregrader, medeltal ...	16,02	1,48	6,2
högst	21,3	2,6	—
lägst	8,4	0,6	—
försäpningstal, medeltal ...	174,9	193,2	193
högst	178	198	—
lägst	171	186 ⁵⁾	—
jodtal	—	—	119
pris, öre per l ⁶⁾ , medeltal ...	97	94	60
högst	250	120	—
lägst	50	72	—

Enligt utländska bestämmelser skulle 15 syregrader vara högsta tillåtna syrehalt i matoljor. Sju av de tio rovoljepreven höllo över 15 syregrader. Alla bomullsfröoljepreven höllo låga syrehalter.

¹⁾ Detta prov ingår ej i prisberäkningen här ovan.

²⁾ Beräknat av priset på 250 g.

³⁾ I Koberts »Lehrbuch der Intoxikationen» meddelas: »Brötchen, welche unter Benutzung eines aus Petroleumrückständen hergestellten Mineralbrotöles gebacken worden waren, führten nach Dunbar zu einer Massenerkrankung, obwohl jedes Brötchen nur 1,5—3,0 g Oel enthielt... Schon 0,5 g des Oeles genügten, um bei Erwachsenen Störungen des Wohlbefindens hervorzurufen.»

⁴⁾ Bagaren kallade den »Malaga matolja».

⁵⁾ Detta tal är för lågt, för att provet skall vara ren bomullsfröolja.

⁶⁾ Beräknat i allmänhet av priset på $\frac{1}{3}$ eller $\frac{1}{2}$ l.

Dessa bagerioljor torde huvudsakligen användas för smörjning av plåtarna¹⁾, varpå bröden äro stälda vid gräddningen, men även för bestrykning av bröd, så att de icke fastna vid varandra. En bagare uppgav, att han använde oljan uteslutande för sistnämnda ändamål.

Femton prov importerade konsärver — ärter, bönor, spenat, morötter, selleri, sparris, kronärtskockor, lök, gurkor, pickles, champignoner — inneslutna i bleck- eller glasburkar, hava undersökts på giftiga metallföreningar. Bly och zink anträffades icke i något prov, tenn i nio prov i ofarliga mängder, koppar också i nio prov, varav sju höllo blott spår. Ett prov »pois très fins» höll 8,8 mg och ett prov »epinards» 10 mg koppar i 100 g avrunnen vara. På etiketterna till dessa prov fanns intet, som angav, att dessa konsärver voro kopparfärgade — detta i strid med vår giftstadga. Ett prov »flageolets extra au naturel» hade icke frisk lukt och låg i en slemmig vätska.

På arsenik hava tre prov stärkelsesirap prövats. I två av dem påvisades ingen arsenik. Det tredje provet höll 0,00035 %, en säkerligen fullkomligt ofarlig arsenikmängd.

Tretton prov rostat och malet kaffe ha givit följande siffror:

vatten i %, medeltal.....	4,43
högst	5,45
lägst	3,04
aska i %, medeltal.....	4,38
högst	4,70
lägst	4,12
extrakt i ursprungligt prov i %, medeltal.....	24,91
högst	27,12
lägst	22,32
extrakt i vattenfritt prov i %, medeltal.....	26,06
högst	28,06
lägst	23,54
pris, öre per k ²⁾ , medeltal.....	224
högst	280
lägst	200

Mot proven var intet att anmärka utom det, att vattenhalterna voro väl höga i åtta prov (över 4 %).

Ett prov köttlake, vari från Ryssland importerade tungor legat, reagerade starkt på salpetersyra (nitrat) och innehöll:

¹⁾ De kallas då ofta plåtoljor.

²⁾ Beräknat av priset på 250 g.

klor i 100 cm³ ..... 5,57 g
 motsvarande klornatrium ..... 9,18 g

Laken prövades för övrigt på alla de ämnen, som äro upptagna i giftstad-
 gans förteckning IV. Resultatet var negativt.

Bland övriga prov, som på laboratoriet undersökts, må följande omnämnas
 Ett prov av bröd, avsett för diabetiker, visade sig innehålla:

äggviteämnen	6,81	%
fett.....	1,50	>
kolhydrat	61,25	>
aska	1,80	>
vatten	28,64	>
	100,00	%

Dessa siffror stämma med vanligt bröd. Genom särskilda prov ådagalades
 att inulin och levulos, som äro vattenlösliga och vänstervridande, icke förekommo
 bland kolhydraten.

Tre andra brödsorter, som också rekommenderats för diabetiker, hade följande
 sammansättning:

	Keks	Kornbröd	Graham-bröd
äggviteämnen i %	13,09	12,08	10,24
fett i %	7,33	1,43	10,29
kolhydrat i %	73,32	74,51	39,25
aska i %	2,50	1,14	1,80
vatten i %.....	3,76	10,84	38,42
	100,00	100,00	100,00

Graham-brödet synes skola vara mycket lämpligare som diabetiker-bröd än
 de två andra sorterna. Men om man ser närmare på analysen av graham-brödet,
 finner man, att icke håller det kan vara vidare lämpligt. Ty omräknas kolhy-
 drathalten på prov med samma vattenhalt, som keksen håller, finner man, att
 kolhydrathalten går upp till 60,04 %. Visserligen är dock då att märka, att
 stärkelsen troligen ingår i relativt mindre mängd bland kolhydraten i graham-
 brödet, d. v. s. att cellulosa-mängden är relativt hög i graham-brödet, vadan
 jämförelsen mellan proven icke blir fullt noggrann, då cellulosan ej blivit bestämd.

Bland de 713 smörproven voro 671 tagna ur drittlar, avsedda för export
 till England. Tretton av dessa senare undersöktes blott med hänsyn till pasteu-
 risering. Av de övriga 658 exportproven höllo 36 (= 5,5 %) över 16 % vatten.
 Vattenhalten kan växla ganska mycket i olika drittlar från samma sändning
 och samma mejeri. En gång visade sålunda sju prov vattenhalter växlande

mellan 13,7 % och 16,8 %; en annan gång visade 25 prov vattenhalter från 12,9 % upp till 16,6 %. Dessa undersökningar av exportsmör gjordes på uppdrag av dels kungliga lantbruksstyrelsen (477 prov), dels svenska smörprovnin-garna (50 prov), dels göteborgska smörexportörer (131 prov).

Ett prov »smör» från Lysekil visade genom sesamolje-reaktion sig vara margarin.

Följande tabell utvisar fetthalterna hos samtliga de prov, vilka under året för fettbestämning inlämnats och betecknats som oskummad mjölk:

1 prov med 1,7	% = 0,3 %
4 » » 2,0—2,49	» = 1,3 »
57 » » 2,5—2,99	» = 18,8 »
201 » » 3,0—3,49	» = 66,4 »
40 » » minst 3,5	» = 13,2 »
Summa 303 prov	100,0 %

Flere prov av såväl oskummad som skummad mjölk, som tagits från leve-ranser till offentliga inrättningar i Göteborg och i länet, hava ej motsvarat leveranskontraktens vanliga bestämmelser om ett fettminimum av resp. 3 och 0,7 %. Då proven varit underhålliga med hänsyn till fettmängd, hava de van-ligtvis även hållit för låg halt av torrsbstans.

De två proven av kondenserad mjölk innehöllo:

	1	2
fett i %	7,73	8,17
mjölksocker i %	14,00	14,08
rörsocker i %	40,46	40,44
vatten i %	26,82	26,14
äggviteämnen och aska i %	(10,99)	(11,17)
	100,00	100,00

Proven av kvinnomjölk höllo:

	1	2
äggviteämnen i %	1,15	—
fett i %	2,33	2,16
mjölksocker i %	7,57	—
aska i %	0,21	—
vatten i %	88,74	—
	100,00	—
järn i %	0,00013	—
egentlig vikt vid + 15° C	1,087	—

En två gräddprov, garanterade att hålla 28 % fett, höllo endast 21,4 och 23,2 % fett.

En honing var vattenspädad och för övrigt ganska smutsig.

En två importerade sirapspartier, vilka höllo resp. 73,2 och 73,5 % »polariserat» socker i torrsubstansen och därför drogo högre tull än 10 öre per k, blevo returnerade.

En hallonsaft var spädd med cirka 50 % vatten.

Ett prov marsala-vin, som skulle uppfylla svenska farmakopéns fordringar, innehöll för mycket socker och svavelsyra (sulfat).

Tre prov sockerdricka voro järnhaltiga och mörkfärgades därför vid tillsats av garvsyrehaltig konjak.

Ett prov kaviar var färgad med en tjärfärg.

Ett saffransprov höll för hög askhalt; och dess färgkraft var mycket för svag.

Zinkhaltiga dricksvatten ha flera gånger anträffats. I alla dessa fall har vattnet passerat genom förzinkade järnrör. Antagligen äro dessa vatten icke hälsovådliga, då zinkhalterna äro obetydliga.

Resultatet av de vattenundersökningar, som utförts för Göteborgs vattenledningsvärk, återfinnas i vattenledningsvärkstyrelsens årsberättelse i stadsfullmäktiges handlingar 1913.

En två prov ammoniak, som skulle vara vattenfria, höllo endast 12,7 och 15,3 % ammoniak.

En två svavelsyreprov, uppgivna att vara fria från järn och arsenik, innehöllo båda dessa föroreningar i lätt bestämbar mängd.

Ett prov rostpulver bestod av en del oksalsyra och nio delar tungspat.

I ett prov pottaska fanns 19,5 % vatten.

Ett prov boraks utgjordes av fri borsyra.

Ett prov aluminiumsulfat, garanterat att hålla 16 % lerjord, höll 15,4 %.

Ett annat prov aluminiumsulfat, som sålts för att vara järn- och arsenik-fritt, var varken det ena eller det andra.

En fyra prov zinkvitt höllo resp. 7,5 %, 9 %, 62,9 % och 63,3 % främmande beståndsdelar.

Med tungspat var ett prov blyvitt förfalskat.

Ett mönjeprovis innehöll 28,5 % främmande ämnen.

Ett prov såpa, som skulle hålla minst 45 % fettsyra kali och högst 45 % vatten, innehöll 42,8 % fettsyra kali och 49,2 % vatten. En fyra »fyllda» såpor höllo 37,7 %, 38,3 %, 38,6 % och 40,0 % fettsyra kali.

Ett prov tvål var »fylld» med 20 % främmande ämnen.

Ett prov skönhets-tvål utgjordes av rent fett och innehöll ingen verklig tvål.

Ett tvättpulver, benämnt »Wyandotte», var en blandning av soda och natriumbikarbonat; en påse kostade 25 öre, var värd 9 öre. Ett annat tvättpulver

innehöll cirka 10 % värdelösa ämnen, som ej pläga förekomma i sådana varor, nämligen kolsyrad kalk, klorider och sulfat av alkalimetaller.

Ett danskt preparat, som i huvudsak bestod av en vattenlösning av sockerkalk, kostade per k 5 kronor. Ingrediensvärdet var 18 öre.

Blåholtsextrakt var blandat med dekstrin.

Ett prov importerad gummidragant innehöll ej mindre än 96,9 % vatten.

Ett oleinprov höll blott 20,8 % olein.

I ett par fall hava trämasseanalyser blivit här kontrollerade genom förnyad provtagning och undersökning. Det ena partiets balar voro så stora, att det gick seks balar på ton, det andra partiets fem balar på ton. I båda fallen var det torr massa, i det första fallet mekanisk massa, i det senare halmmassa, som här också blivit räknad till trämassa. Undersökningarna gävo mycket olika resultat, i det differenserna mellan medeltalen för lufttorr massa (= massa med 10 % vatten) voro i förra fallet 11,14 k, i senare fallet 10,53 k. Anledningen till dessa stora differenser, som naturligt nog väcka misstro till undersökningarnas riktighet, är den, att en del trämassfabrikens balar äro ytterst ojämna till sin beskaffenhet, dels med hänsyn till vikt, dels med hänsyn till vattenhalt¹⁾. Stora differenser bliva då lätt följden i synnerhet, då partierna äro små och det undersökta balantalet därför litet (i förevarande fall blott 4—6 balar till varje undersökning).

Några kateku-analyser erbjuda ett visst intresse, emedan de visa, huru den utländske säljaren försökta ådagalägga otillförlitligheten hos de här utförda analyserna. Två importerade kateku-partier visade följande analytiska data:

	1	2
garvännen i %	24,4	34,0
lösliga icke-garvännen i %	25,8	27,0
olösliga ämnen i %	29,1	21,1
vatten i %.....	20,7	17,9
	100,0	100,0

Riktigheten av dessa analyser bestreds av säljaren. Då skickades till honom samma prov, vilka sedan skulle vidare befordras till ett tyskt laboratorium, vilket hade garvämningsanalyser till sin specialitet. De nya analyserna utföllo sålunda:

	1	2
garvännen i %	42,0	37,4
lösliga icke-garvännen i %	21,4	22,3
olösliga ämnen i %	15,6	12,9
vatten i %.....	21,0	27,4
	100,0	100,0

¹⁾ Vattenhalten i olika balar i samma parti kan sålunda växla mellan ett par % och några och tjugu %.

Det var alltså betydande skillnader mellan de här och de i Tyskland utförda analyserna; i själva värket voro en del differenser orimliga. Härifrån skickades då direkt till samma tyska laboratorium två nya prov, som där undersöktes med följande resultat:

	1	2
garvännen i %	25,6	34,8
lösliga icke-garvännen i %	26,1	28,6
olösliga ämnen i %	28,3	19,5
vatten i %.....	20,0	17,1
	100,0	100,0

Som synes, överensstämma dessa analyser nöjaktigt med de här utförda analyserna. Alla äro gjorda enligt »Officielle Methode der Gerbstoff-Analyse des internationalen Vereins der Leder-Industrie-Chemiker», vilken metod tillåter avvikelser mellan olika analyser på 1,5 %.

Genom brevväxling med det tyska laboratoriet fick jag sedan bekräftelse på min förmodan: de till säljaren sända proven hade framkommit till laboratoriet med brutna sigill och voro i själva värket icke de prov, som härifrån avsänts.

Fyra olivoljor, avsedda att användas som matoljor, höllo resp. 3,80, 5,27, 5,43 och 5,71 % fria syror, beräknade som oljsyra, och voro således alltför sura. Nämda syrehalter äro vanliga hos olivoljor, som användas som maskinoljor (bomoljor). En bomolja var förfalskad med bomullsfröolja, en annan med mineralolja. Ett par prov hava inlämnats under namn av »Baumöl-Ersatz»; det ena innehöll 70,0 %, det andra 81,2 % mineralolja. En tredje dylik olja, för vilken leveransbestämmelser funnos, uppfylde icke alls dessa bestämmelser.

Ett prov rovolja var förfalskat med 88,4 % mineralolja.

En transformatorolja torde ha varit olämplig på grund av svavelhalt (0,154 %).

Med tvänne prov linolja, varav den ena var av en fabrikant godkänd, den andra kasserad, anställdes 44 jämförande torkningsförsök, emedan det uppgivits, att den kasserade oljan torkade för långsamt och därför vore av dålig kvalitet. Proven utströkos tunt och likformigt på glasskivor, som placerades på olika ställen och under olika yttre förhållanden med hänsyn till temperatur, belysning och luftfuktighet. Någon avgjord skillnad mellan proven kunde icke iakttagas. Torkningstiden varierade mycket på olika ställen. I en del fall började proven bli klibbiga efter två dagar, nästan torra efter tre dagar och fullt torra efter fyra dagar. I andra fall var torkningstiden längre. I ett fall, då proven voro placerade i en mörk potatiskällare, märktes ingen tydlig tendens till torkning ännu efter 24 dagar.

De under året synnerligen högt uppdrivna linoljeprisen hava föranlett införandet av åtskilliga substitut för linoljefernissa.

Två schellakprov voro falska, sannolikt utgjordes de av en billig kopalvarietet.

Ett grafitprov höll 86,3 % askbeståndsdelar.

Två »rena» talkprov innehöllo resp. 63,1 och 78,9 % talk. Resten var i huvudsak kolsyrad kalk.

I den nya seminariibygnaden här uttogos under pågående inredning vid olika tillfällen tegelstenar, som undersöktes på vattenhalt med följande resultat:

Provtagning	22 april	18 maj		29 juni		
Tegelsten från	innervägg	innervägg	yttervägg	innervägg	yttervägg	yttervägg
Vatten i %	6,05	4,46	1,77	0,60	0,37	0,10

Havrefodermjöl, som kostade 13 kr. 50 öre per 100 k, kunde på grund av analys värderas till högst 10 kr. 80 öre.

Ett par underhålliga benmjölsprov innehöllo sand till en mängd av resp. 6,37 och 8,32 %.

Tre underhålliga 18 %-iga superfosfatprov höllo 16,90 %, 17,26 % och 17,28 % vatten- och citrat-löslig fosforsyra.

Fyra underhålliga dubbelsuperfosfat, som skulle hålla minst 40 % vattenlöslig fosforsyra, höllo resp. 36,5, 36,7, 38,7 och 38,7 %.

Tomasfosfat med 12,0 % citronsyrelöslig fosforsyra, som hade köpts för att vara bästa fabrikat (som bör vara cirka 15 %-igt) och betalats med 5 kr. 50 öre per 100 k, borde ha kostat cirka 4 kr.

På arsenik hava 1,667 prov undersökts ued följande resultat:

Analysmetod	Schneiders-Fresenii-Babos		Mörners tiacet-metod		
	Arsenikspegel		Varor, upptagna i giftstadgans § 28		Andra varor
	Ogenomskinlig	Genomskinlig eller ingen	minst 0,02 mg	mindre än 0,02 mg	
Arsenikhalt	minst 0,05 mg	mindre än 0,05 mg	minst 0,02 mg	mindre än 0,02 mg	
Antal prov	222	1416	7	11	11

I handeln förbudna enligt nya giftstadgan voro seks linoleummattor och en oljemålad vävnad (»monoleum»). Den högsta arsenikhalten hos en linoleummatta var 0,84 mg i 50 cm², således ungefär 34 gånger mera än som tilläts enligt gamla giftstadgan. De andra varorna, som undersöktes enligt Mörners metod, utgjordes av bränd kalk (fem prov), zinkvitt (fyra prov), svavelsyra (ett prov) och saltsyra (ett prov). Den högsta arsenikhalten i zinkvitt var 0,07 %, den lägsta 0,0003 %.

I en hundmage förekom stryknin.

Två »appretyrfria» dukar innehöllo stärkelse.

Chokladformar av celluloid, som stått i närheten av en värmeutstrålande ugn, misstänktes ha förorsakat en eldsvåda. Med ett prov av dessa formar anställdes en del försök, vilka visade, att det vid jämförelsevis låg temperatur plötsligt sönderdelades under förpuffning, varvid på samma gång inträdde en stark temperaturstegring, som säkert skulle varit i stånd att förorsaka antändning hos i närheten befintligt brännbart material.

Andra ärenden.

Apoteken. Avsyrning av apoteket Lejonet, som övertagits av ny privilegieinnehavare, verkställdes av förste stadsläkaren den 12 juni samt visitation av de övriga apoteken på följande tider, nämligen apoteket Biet den 13 nov., Ejdern den 27 nov., Kronan den 28 nov., Delfinen den 29 och 30 nov., Enhörningen den 2 dec., Hvalen den 5 dec., Korpen den 7 dec., Vasen den 13 dec., Hjorten den 14 dec., Svanen den 18 dec. och Nordstjärnan den 28 dec.

Mölnaldalsån. Såsom av Nämndens berättelse för år 1906 framgår, voro olägenheterna från Mölnaldalsån denna sommar större än de på ett avsevärt antal föregående år varit. Anledningarne härtill voro flera. Industriella anläggningarne efter ån hade år efter år ökats i antal och storlek, och då inga åtgärder vidtogos för att skydda ån från förorening genom avfallsvattnet från dessa, blev naturligtvis åns vatten alltmera uppblandat med effluvierna från fabrikena. En annan anledning till att olägenheterna gjorde sig särskilt gällande var vidare att sommaren 1906 i likhet med ett par föregående somrar visade hög lufttemperatur jämte långvariga torkperioder. Därjämte hade sedan ett antal år tillbaka högsta tillåtna vattenståndet i Nedsjöarna, som just ha sitt avflöde genom Mölnaldalsån, sänkts nära två fot. Vattenmängden i Mölnaldalsån hade därför minskats, så att för dess tillvaratagande för fabriksdriftens behov avstängning gjordes under söndagarna av det från Nedsjöarna avrinnande vattnet. Olägenheterna från ån voro därför också störst då Nedsjöarnas vatten på söndagskvällarna släpptes på för öppnande av veckans arbete. Det i sönderdelning stående vattnet i ån kom då i rörelse och förruttnelsegaser frigjordes i stor utsträckning, då vattnet över dammluckorna i Fattighusån inom stadens område tog sig väg in genom stadens kanaler.

Dessa olägenheter voro så avsevärda, att frågan upptogs, huruvida staden icke genom igenfyllning av Fattighusån skulle söka hindra det ruttnande vattnet att taga sin väg genom stadens centrala delar, utan i stället låta det avrinna genom Gullbergsån. Samtidigt med denna utredning igångsatte den kungliga dikningslagkommittén ingående undersökningar av Mölnaldalsån.

Under de efter 1906 närmast följande åren sökte man fria sig från de värsta olägenheterna genom att hindra det starkt förorenade vattnet, som såsom i det föregående nämnts sattes i rörelse på söndagskvällarne, att passera staden, vilket åstadkoms genom att öppna passagen genom Gullbergsån fullständigt och samtidigt avstänga Fattighusan.

Sedan genom stadsfullmäktiges beslut av 1910 vidlyftigare åtgärder i frågan undanskjutits, i det hamnstyrelsen fick i uppdrag att, när ändrad vattenrättslagstiftning eller andra förhållanden gjorde det lämpligt, inkomma med förslag i ärendet. Hälsovårdsnämnden fick emellertid befullmäktigande att å stadens vägnar hos konungens befallningshavande och, om så funnes nödigt, hos kungl. maj:t fullfölja yrkande om äläggande för fabriksägarna vid Mölndalsån att vidtaga ändamålsenliga åtgärder till förekommande av åns förorenande.

Med stöd av detta uppdrag igångsattes av Hälsovårdsnämnden genom förmedling av dess sundhetskommisarie ett många gånger tämligen tålmodsprövande underhandlande med fabriksägarna om åtgärders vidtagande efter en bestämd plan. I undantagsfall möttes dessa förslag av förståelse och tillmötesgående, men i många fall ha kraftåtgärder måst tillgripas.

Under de år, som sedan dess förflutit, ha emellertid reningsanläggningar av en typ, som nedan i korthet skall beskrivas, blivit anordnade vid följande fabriker:

Forsåkers Putsgarnsfabrik, Krokslätts Spinneri, Väveri, Färgeri och Blekeri, Presentens Jästfabrik, Lana Kamgarnsspinneri, Södertälje Tändsticksfabrik, Levantens Färgeri och Blekeri, Almedahls Linnespinneri, Väveri, Färgeri och Blekeri, Göta Lejons Tekniska Fabrik, J. V. Lyckhom & Co. Bryggeri, Emiliedals Bryggeri, Forshaga Linoleumfabrik, Viola Tvål- och Parfympabrik, Svenska Gardinfabriken, Martin Levison & Söners Garveri, Svenska Möbelygs- och Mattfabriken, Eriksbergs Färgeri och Blekeri, Göteborgs Guldlistfabrik, Aronsdals Färgeri och Blekeri, Eriksbergs Bryggeri, Bohus Mekaniska Verkstad, Örgryte Färgeri och Kemiska Tvättanstalt, Kanolds Karamellfabrik, Hästkosömfabriken, Herman Kürzels Viggognespinneri och Färgeri, Gårda Risstärkelsefabrik, Gårda Färgeri, Tricot- och Bandfabrik, Lobergs Mineralvattenfabrik, Gårda Tapetfabrik, Dahlanders Tapetfabrik, Papyrys Fabriker, Ahlafors Färgeri och Blekeri samt Sveriges Förenade Konservfabriker.

De provisoriska slamavsättningsbassänger, som anlagts vid dessa fabriker, och i regel voro av trä och endast undantagsvis av cement, ha i rymd vexlat upp till c:a 150 kub.-meter. Vid de största fabrikerne ha ett par och t. o. m. flera sådana bassänger måst anläggas. Sedan spillvattnet tillrunnit från den lådformiga bassängens kortända, har det tvingats ned till botten genom en tvärställd vägg, som uppåt räckt något över tilloppsrörets överkant och nedåt lämnat tillfälle för vattnet att inkomma i anläggningens andra avdelning. Denna å sin

sida avslutas genom en likaledes tvärställd vägg, vars noggrant avvägda övra horisontella kant räckt ett par centimeter ovanför tilllopps rörets underkant. Den tredje avdelningen, som är den största och som är avsedd för de finare uppslammade ämnenas lugna avsättning, avslutas av en tvärvägg anordnad såsom den föregående, varefter ett mindre rum tillkommer såsom skydd för högvatten, som härigenom hindras att inkomma i det stora avsättningsrummet och där röra upp de avsatta fasta ämnena. Från detta sista (fjärde) rum avgår spillvattnet genom rörledning försedd med vattenlås. De otillräckliga lutningsförhållanden för spillvattnet, som förefinnes vid alla dessa fabriker, ha försvårat anordningarna, då man måst söka hålla kostnaderna måttliga med hänsyn därtill att dessa åtgärder blott äro att anse som provisoriska, under förväntan på möjligheten av ett fullständigare och rationellare ordnande av frågan.

Såsom exempel på att dessa anläggningar dock haft en god effekt kan nämnas, att stundom vid besiktningarna kunnat konstateras att olja och annat fett samlats i första avdelningen av reningsbassängen till mängd av flera hektoliter, att exempelvis från en fabrikenligt egen uppgift omkring 200 hästlass per år kunnat upphämtas ur dess nyanlagda bassäng, där man med föregående små brunnar förut ej tillvaratagit mer än omkring 50 skottkärrellass under samma tid, och slutligen att en annan av fabrikerne säger sig hopsamla ej mindre än 800 hästlass per år. Dessa mängder från ett stort antal fabriker ha förut gått ut i ån och kan därav också förklaras den våldsamma förorening, som ägt rum. En approximativ beräkning av de tillvaratagna avfallsämnenas mängd är naturligtvis ganska vansklig, men den uppgift, som av sundhetskommisarien, som har den oavbrutna tillsynen över dessa angelägenheter, lämnas, nämligen minst 2,000 hästlass om året, torde knappast vara någon överdrift.

Vilken inverkan har då detta haft på de förut från stadens sida överklagade olägenheterna?

Att döma av erfarenheten från år 1912, vilket år särskilt under juli månad företedde en ovanligt hög lufttemperatur med minskad vattenmängd, kunde inga nämnvärda olägenheter oaktat noggranna undersökningar konstateras. Härav få naturligtvis inga förhastade slutsatser dragas, men man vågar dock hoppas att på den inslagna vägen olägenheterna skola kunna hållas inom måttliga gränser.

Då det är av intresse att något närmare redogöra för de anordningar, som vidtagits vid Aktiebolaget Papyrus pappersfabriker, den fabrik, som mer än andra tagit aktiv del i åns förorenande, lämnas här en sådan. Från fabriken finnas tre huvudavlopp, genom vilka spillvattnet avledes till Mölndalsån. Ett av dessa leder från pappersmaskinerna, ett annat från chromofabriken och ett tredje från sulfittkokningen. Vattnet från pappersmaskinerna, som bland annat innehåller fibrer efter pappersmassan, filtreras numera medelst 4 stycken s. k. füllnerfilter, ur vilka dagligen enligt uppgift utvinnes 1,5 kub.-meter pappersmassa

för varje. Å chromofabrikens avlopp har en ny, mycket rymlig brunn blivit insatt. Den uppsamlar avsevärda kvantiteter färgslam och klisterämnen, vilka vid fabrikationen tillföras spillvattnet. Anordningarna från sulfitfabriken äro ännu under utarbetning och uppgivas gå ut på att sulfitluten från varje kok skall tömmas i en större syrefast behållare, varifrån den lyftes med en dygnet om verkande pump till en strilapparat, belägen på en viss höjd över en annan behållare, i vilken luten sålunda skall få regna ned för att sedan kontinuerligt avgå till ån.

Från bostäder, belägna efter ån ha förr även avsevärda kvantiteter av sopor och köksavfall jämte annan orenlighet utkastats i ån. Detta har dels berott på vårdslöshet och dels på bristande anordningar för dessa ämnens uppsamling på tillbörligt sätt. Även mot förorenande på denna väg har Hälsovårdsnämnden ingripit och med hjälp av de lokala myndigheterna fått rättelse åvägabragd.

Lag om arbetarskydd. Jämlikt föreskrifterna i § 23 och 24 i lag om arbetarskydd den 29 juni 1912, som skulle träda i kraft den 1 jan. 1913 utsåg Hälsovårdsnämnden till sådana kommunala tillsynsorgan, som i § 23 omförmäles, 8 av hälsovårdstillsyningsmännen, hvar och en för sitt distrikt av staden.

Centralisering av sjukvården. Sedan det av förste stadsläkaren väckta förslaget om centralisering av stadens sjukvård slutbehandlats av den av stadsfullmäktige för ärendets behandling tillsatta särskilda beredningen, och detsamma av stadsfullmäktige remitterats till drätselkammaren, har denna begärt Hälsovårdsnämndens yttrande över förslaget, och beslöt Nämnden på sammanträde den 9 okt. att förorda antagandet av det förslag, som av beredningens majoritet avgivits. Emot beslutet reserverade sig hr Platin och anförde: »Då jag icke kunnat biträda Hälsovårdsnämndens övriga ledamöters uttalande om förslaget till central förvaltning av stadens sjukhus, anhåller jag att i denna fråga få till protokollet avgiva följande yttrande: Jag biträder till alla delar herrar Hanssons, Reuterskiölds och Kösters förslag, men anser därjämte; 1) att överläkaren vid Allm. och Sahlgrenska sjukhuset, Barnbördshuset och Barnsjukhuset böra vara medlemmar av den centrala sjukhusstyrelsen, som därigenom betryggas för den sakkunskap, vilken utan tvivel fordras för ett riktigt bedömande av förekommande frågor; 2) att det blir nödvändigt för varje särskilt sjukhus bibehålla en mindre styrelse, förslagsvis bestående av sjukhusets överläkare och två eller tre andra personer, vilken styrelse skulle behandla sådana mindre ärenden eller förberedande utredningar, som icke lämpligen böra behandlas eller verkställas av den centrala styrelsen samt; 3) att denna centrala styrelse bör benämnas sjukhusöverstyrelse. Slutligen hemställer jag till vederbörande, huruvida det icke vore lämpligt, att Hemmet för lungsjuka och sanatoriet på Kålltorp sorterade under Hälsovårdsnämnden åtminstone så länge som Epidemisjukhuset gör det. Skälet härtill skulle

vara, att dessa båda tuberkulossjukhus väl ungefär lika mycket som Epidemijukhuset tillhör den allmänna hälsovården.»

Barnavårdsbyrån. Sedan stadsfullmäktige beslutit inrättande av en barnavårdsbyrå lydande under Hälsovårdsnämnden, skulle denna byrå närmast handhas av en av Nämnden utsedd delegation av 3 ledamöter med 3 suppleanter, av vilka en ledamot med suppleant skulle utses efter förslag av fattigvårdsstyrelsen samt en ledamot med suppleant efter förslag av barnavårdsnämnden. Vid byrån skulle av Nämnden anställas en föreståndare eller föreståndarinna, vars avlöning skulle upptagas i Hälsovårdsnämndens stat.

På sammanträde den 4 dec. utsåg Nämnden till ledamöter i denna delegation rådmannen P. Dalén, fröken Charlotte Willerding och kyrkoherde P. Pehrsson med suppleanter fru H. Enander, fattigvårdsdirektör A. Hård av Segerstad och kyrkoherde I. Wallerius.

Rökölägenhet. Med anledning av en från sundhetsinspektören dr. Göthlin inkommen skrivelse med anmälan om olägenhet av rök från ett bageri, förelades innehavaren av rörelsen att inom bestämd tid ha vidtagit tjänliga åtgärder till undanröjande av de anmärkta olägenheterna. Äläggandet fastställdes i både högre och högsta instans, dit klagomål över beslutet anförts.

Hälsovårdsnämnden har under året för övrigt bl. a. haft att avgiva yttrande över förslag till stadgar för *tuberkulossjukhusen*, över föreslagen ändring av *lasaretsstadgan*, över förslag till upplåtelse av *begravningsplatser*, över tillbyggnad vid *barnbördshuset*, över riksdagens skrivelse i fråga om *fri försäljning av livsfrönödenheter, jordbruks- och ladugårdsprodukter*.

Ett av stadsveterinären väckt förslag till *ny mjölkstadga* för staden överlämnades till en av Nämnden den 3 juli tillsatt beredning bestående av förste stadsläkaren, polismästaren och stadsveterinären. Till samma beredning remitterades inkomna skrivelser om den ambulatoriska fiskhandelns avskaffande och om fisklådornas beskaffenhet. Beredningen har icke inom året hunnit inkomma med utlåtanden i dessa ärenden.

III. Sjukvården.

Sjukvården ombesörjdes vid årets slut av 80 läkare.

Över den av stadens 11 distriktsläkare utövade sjukvården redogöres i tab. 15 och 16. Antalet av dem behandlade sjukdomsfall uppgick till 15,057.

För sjukbesök nattetid (kl. 10 e. m.—kl. 7 f. m.) i medellösa hem utbetaltes 1,374 kr. I medeltal för de 5 sista åren har utanordnats 1,825 kronor.

För fri medicin åt medellösa har Nämnden utbetalt 15,305 kronor. Föregående 10 års utgifter härför uppgingo till:

för år 1902	Kr. 30,674: —
» » 1903	» 29,086: —
» » 1904	» 28,364: —
» » 1905	» 31,336: —
» » 1906	» 18,494: —
» » 1907	» 14,508: —
» » 1908	» 14,792: —
» » 1909	» 15,288: —
» » 1910	» 16,224: —
» » 1911	» 14,391: —

Angående restriktionerna från år 1906 se berättelserna för 1906 och 1908.

Nämnden har dessutom i ersättning för ortopediska bandager, bräckband, glasögon, för Finsenbehandling o. d. likaledes gällande för fattigvårdsberättigade personer utbetalt 2,080 kronor samt för fria bad 159 kronor. Statsbidrag för behandling av medellösa lupuspatienter har för staden utgått med 1,329 kronor.

Antalet praktiserande barnmorskor, tandläkare och fältskärer utgjorde 99, 29 och 2.

Ersättning till barnmorskor för förlossningar verkställda hos medellösa patienter har utgått med 1,234 kronor.

Den 1 jan. 1912 trädde lagen av 13 juni 1908 angående kommuns skyldighet i fråga om anställande av barnmorskor i kraft. På hemställan av Hälsovårdsnämnden på vederbörlig väg har konungens befallningshavande medgivit staden att, i stället för antagande av barnmorskor mot fast avlöning, träffa avtal med tillräckligt många i staden praktiserande barnmorskor att mot ersättning av kommunen för varje förrättning betjäna dess fattiga.

Vidare hava stadsfullmäktige på förslag av Hälsovårdsnämnden beslutit att från 1 jan. 1913 ersättning till barnmorska, som biträdde medellös barnaföderska tillhörande Göteborgs kommun, skulle utgå med 6 kronor för varje förlossning

och 6 kronor för efterföljande vård, för tvillingsförlossning med 15 kronor samt för behandling av missfall med 4 kronor.

Å *Epidemijukhuset* (överläkare d:r Hj. Wennerberg) ha under året vårdats 1,927 pat., av vilka under året intagits 1,797.

Sjukdomarna ha fördelats enligt följande tabell.

	Kvarliggande från		Intagna under		Summa vårdade		Avförda år 1912				Kvarliggande till	
	1911		1912		1912		friska		döda		1913	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.
Nervfeber	8	2	41	37	49	39	42	35	1	2	6	2
Skarlakansfeber.....	10	18	102	100	112	118	95	99	1	1	16	18
Difteri	41	39	447	528	488	567	450	527	23	24	16	18
Strypsjuka (utan difteri) ...	1	—	32	16	33	16	33	16	—	—	—	—
Angina	—	—	65	90	65	90	64	90	—	—	1	—
Akut barnförslamning	6	10	107	88	113	98	96	86	13	10	4	2
Annan sjukdom	—	1	73	65	73	66	55	48	15	15	2	1
Summa	66	70	867	924	933	994	835	901	53	52	45	41

Frånräknas de till 1913 kvarliggande, äro mortalitetssiffrorna:

för samtliga sjukdomar.....	1,841	vårdade	105	döda	=	5,70 %
» nervfeber	80	»	3	»	=	3,75 %
» skarlakansfeber	196	»	2	»	=	1,02 %
» difteri	1,021	»	47	»	=	4,6 %
» croup (utan difteri).....	49	»	—	»	=	0,00 %
» angina	154	»	—	»	=	0,00 %
» akut barnförslamning	205	»	23	»	=	11,22 %
» annan sjukdom	136	»	30	»	=	22,06 %

Av difteripatienterna hava 61 haft croupsympton: av dessa ha 16 eller 26,2 % avlidit. För de rena svalgdifterierna är mortaliteten alltså 3,02 %.

Samtliga patienter med croupsymptom utgjorde 110 med 15 dödsfall eller 13,64 %.

Å 63 av dessa har ej operativt ingrepp utförts. Å övriga 47 har operation företagits, varav i 29 fall enbart intubation, i 3 fall enbart tracheotomi samt i 15 fall både intubation och tracheotomi. Av de enbart intuberade dogo 2 eller 6,9 % av de enbart tracheotomiserade dogo 2 eller 66,67 % och av dem, å vilka båda operationerna företagits dogo, 11 eller 73,33 %. Totalmortaliteten för de opererade var alltså 31,91 %.

Sjukhusets ekonomiska ställning framgår av följande tablå:

Inkomster:

Från Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr.	119,365:	50
» betalande patienter	»	14,657:	—
» diverse inkomster	»	2,855:	89
» grässkörden vid sjukhuset	»	60:	—
		<u>Kronor</u>	<u>136,938: 39</u>

Utgifter:

Inventariers underhåll	Kr.	1,853:	16
Nyinköpta inventarier	»	2,951:	18
Byggnaders underhåll	»	10,881:	44
Parkens underhåll	»	838:	07
Ångpannor, ångmaskin och rörledningars underhåll	»	4,040:	03
Avlöningar	»	29,540:	—
Mathållningen	»	38,276:	46
Kostpenningar	»	971:	—
Uppvärmning	»	13,928:	83
Belysning	»	6,345:	96
Tvätt (tvätterskornas mat och lön)	»	5,219:	76
Vattenförbrukning	»	1,287:	08
Medikamenter	»	1,482:	85
Antidifteriserum	»	5,859:	10
Forselkostnader	»	2,286:	—
Diverse förbrukningsartiklar för sjukvården	»	4,458:	54
Skriv- och tryckkostnader	»	303:	96
Renhållning	»	2,916:	05
Telefon	»	950:	25
Diverse biträde	»	1,680:	12
Diverse utgifter	»	204:	45
Assurans	»	664:	10
		<u>Kronor</u>	<u>136,938: 39</u>

Om man ifrån utgiftssumman Kr. 136,938: 39 avräknar:

Inventariers konto	Kr.	2,951:	18
Byggnaders underhåll	»	10,881:	44
Parkens underhåll	»	838:	07
Ångpannors, ångmaskinens och rörledningars underhåll	»	4,040:	03
Diverse utgifter	»	204:	45
		<u>18,915:</u>	<u>17</u>
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	<u>Kronor</u>	<u>118,023:</u>	<u>22</u>

Sedan hemmets öppnande den 21 november 1902 har antalet patienter och underhållsdagar utgjort:

²¹ / ₁₁ 1902—1903	131 patienter,	16,055 underhållsdagar.
1904	124 »	17,933 »
1905	121 »	19,136 »
1906	144 »	20,602 »
1907	137 »	20,370 »
1908	146 »	19,935 »
1909	153 »	20,217 »
1910	154 »	19,386 »
1911	148 »	19,602 »
1912	171 »	19,796 »

Bland komplikationer till lungtuberkulosen märkas:

Larynxtuberkulos	17 fall
Tarmtuberkulos.....	15 »
Kronisk nephrit och amyloidnjure	9 »
Lymfomata colli	2 »
Fistula ani.....	3 »
Pleuritis exsudativa	7 »
Sinnessjukdom	1 »

Behandlingen med konstgjord pneumotorax har under året försökts i 28 fall. I 7 fall lyckades det ej att finna fritt pleurarum och försöket att anlägga pneumotorax måste uppgivas. Av de återstående 21 fallen kunde i 4 fall endast en mindre begränsad pneumotorax åstadkommas, varför behandlingen efter någon tid avslutades. Resultatet av behandlingen i de återstående fallen kan i 12 fall betecknas såsom gott och i 5 fall såsom mindre gott; av dessa senare ha tre patienter avlidit av tuberkulösa förändringar i den andra lungan och andra organ. En ofta uppträdande komplikation vid denna behandling har varit pleuritiska exsudat, som uppträtt i ej mindre än 6 fall. I ett fall blev exsudatet varigt och en öppen pneumotorax uppstod genom genombrott från en kavern i spetsen.

Hemmets inkomster och utgifter under året:

Inkomster:

Av Göteborgs Hälsovårdsnämnd	Kr. 33,549: 86
» statsmedel	» 8,220: —
» betalande patienter.....	» 998: 50
	<hr/>
	Kr. 42,768: 36

Utgifter:

Byggnadens underhåll	Kr.	2,223: 49
Parkens underhåll	»	85: 20
Nyinköpta inventarier	»	3,058: 69
Inventariers underhåll	»	916: 34
Avlöningar	»	7,170: —
Prästerliga förrättningar	»	450: —
Nattsköterska	»	120: —
Diverse biträden	»	213: 05
Mathållningen	»	16,605: 67
Uppvärmning	»	3,327: 30
Belysning	»	866: 23
Tvätt	»	1,945: 97
Lysol	»	498: 15
Vattenförbrukning	»	490: 80
Medikamenter	»	1,479: 86
Vin, is och diverse förbrukningsartiklar	»	1,335: 06
Renhållning	»	656: 85
Skriv- och tryckkostnader, telefon m. m.	»	333: 95
Brandförsäkringsavgifter	»	219: 60
Kostpenningar till personal under beviljad ledighet	»	158: —
Hyra för bostadslägenhet till nattsköterska	»	130: 50
Diverse utgifter	»	483: 65
		<hr/>
		Kr. 42,768: 36

Om avdrag göres för:

Byggnaders underhåll	Kr.	2,223: 49
Parkens underhåll	»	85: 20
Nyinköpta inventarier	»	3,058: 69
Diverse utgifter	»	483: 65
	Kr.	5,851: 03
återstår såsom utgifter för den egentliga sjukvården	Kr.	36,917: 33

Underhållsdagarnes antal	19,796
Medeltalet underhållsdagar för varje vårdad sjuk	54
Totalkostnad per dag och patient	Kr. 1: 86,5
Medelkostnad för varje under året upptagen säng	» 683: 65
Kostnad för patienters utspisning	» 11,292: —
Utspisningskostnad per dag och patient	» 0: 57
Medikamenskostnad » » »	» 0: 07,5
» » patient	» 8: 65

Personalens utspisning	Kr. 5,313: 67
» » per dag	» 0: 91,3

Vid *Stadens polikliniker* i förra Sahlgrenska sjukhuset har läkarehjälp lämnats åt följande antal sjuka:

på avdelningen för kvinnosjukdomar (D:r Neuman).....	420
» » » ögonsjukdomar (D:r Pihl) nyinskrivna	515
	som avlagt 1,040 besök
» » » » (D:r Anna Dahlström) nyinskrivna.....	323
	som avlagt 1,006 besök

» » » tandsjukdomar (tandläkare Bensow)..... 1,370
 » » » för sjukgymnastik och massage hava 18 män och 21 kvinnor behandlats av vilka de förra i medeltal behandlats 32 gånger och de senare 44.

I lokalen inom Församlingshyddan, Masthuggsbergen (D:r E. S. Ahlström) hava 16,380 patienter behandlats, av vilka 1,265 för invärtes och 13,638 för utvärtes sjukdomar, varjämte 1,477 tandextraktioner där gjorts.

IV. Befolkning och dödlighet.

Tab. 7 och 8, som äro sammanställda efter pastorsämbetenas uppgifter, utvisa antalet födda inom varje månad och församling samt tab. 9 befolkningens rörlighet inom varje församling, likaledes efter prästerskapets uppgifter.

Den kyrkoskrivna befolkningens mängd uppgick den 1 januari 1912 till 170,693 och den 31 december samma år till 173,904. Antalet levande födde var 4,268 och dödsfallens antal enligt dessa uppgifter 2,428. Nativitetsöverskottet, som sålunda utgjorde 1,840, hade de tre föregående åren uppgått till 2,360, 2,013 och 2,096 och visar sålunda en avsevärd minskning beroende på den minskande mängden födde, som föregående 3 år utgjort 4,620, 4,523 och 4,362 mot årets 4,268. Överskottet inflyttade över utflyttade uppgick till 1,370 mot ett överskott utflyttade år 1909 uppgående till 822 och överskott inflyttade åren 1910 och 1911 uppgående till 1,138 och 1,585. Antalet levande födde utgjorde 25,5 på 1,000 innevånare.

Den av förste stadsläkaren förda dödsstatistiken omfattar dels de här kyrkoskrivna, som dött inom staden, och utgjorde dessas antal 2,214 d. v. s. 12,9 pro mille, dels jämte dessa de här kyrkoskrivna, som under mer tillfällig vistelse och lidande av kronisk sjukdom dött å annan ort med tillägg av främlingar, som dött i akut sjukdom under vistelse i staden, men ej hitförts för vård å sjukhus. Denna dödssiffra uppgår till 2,259 svarande mot 13,2 pro mille.

De inom staden avlidna fördela sig pro mille innevånare på de olika stadsdelarna enligt följande sammanställning:

15:de roten m. m.	8,4	Stampen och Gullbergsvass	12,6
13:de och 14:de rotarne	9,2	Landala (utom fattigvårdsanst.)	12,8
Masthugget, Kommendantsängen	9,9	Majorna	13,0
Olskroken, Redbergslid	10,0	Lundby	13,4
Masthuggsbergen	10,5	Annedal	13,6
Nordstaden	11,4	Haga	14,8
Sydstaden	12,3	Fattigvårdsinrättningarne	14,5

Till jämförelse med våra dödlighetssiffror meddelas här uppgifterna pr 1,000 innevånare från ett antal större städer i enlighet med sammandrag av »Registration General» i London:

Bombay	39,8	Boston	16,2	Melbourne	14,0
Moskwa	24,3	Milano	15,8	Hamburg	13,6
Petersburg	21,9	Prag	15,8	Brüssel	13,5
Rio de Janeiro	21,3	Wien	15,4	Christiania	13,4
Triest	21,1	Philadelphia	15,1	Antwerpen	13,2
Venedig	20,9	München	14,7	Dresden	13,1
New Orleans	18,9	Berlin	14,4	Leipzig	12,7
Budapest	18,5	Stockholm	14,2	Sidney	11,4
Breslau	18,4	Newyork	14,1	Rotterdam	11,3
Buenos Ayres	16,6	Köpenhamn	14,1	Amsterdam	11,2
Paris	16,3	Rom	14,0	Haag	10,9

V. Väderlek, smittosjukdomar och dödsorsaker.

De *meteorologiska förhållandena* framgå av tab. 12 meddelad av Meteorologiska Centralanstalten, Stockholm. Årets medeltemperatur var $+7,79^{\circ}$ med absolut maximum i juli med $+27,5^{\circ}$ och absolut minimum i februari med $-18,0^{\circ}$. Medeltemperaturen för år 1911 var $+8,89^{\circ}$ och för åren 1859—1900 $+7,25^{\circ}$. Nederbörden uppgick till 1,156,3 mm. mot 872 2 mm. för år 1911 och 778,6 i medeltal för åren 1860—1900. Största nederbörden föll i augusti med 235,9 mm. den minsta i januari med 38,9 mm.

Smittosjukdomar.

Dessas förekomst framgår av tabellerna 13—16. Fall av smittkoppor, difteri, skarlakansfeber, tyfoidfeber och barnförflamning skola författningens enligt anmälas av *varje* praktiserande läkare, den epidemiska hjärnhinneinflammatio-

nen anmäles här likaledes av alla läkarne på grund av särskild begäran av förste stadsläkaren. Övriga här nedan behandlade sjukdomar anmälas endast av distriktsläkarne ur deras klientel.

Av *vattenkoppor* ha 206 sjukdomsfall anmälts samt av *mässling* 20.

Intet fall av *smittkoppor* har under året förekommit.

Difteri och strypsjuka har haft epidemisk utbredning med 863 sjukdoms- och 46 dödsfall. Under januari anmäldes 103 fall, varefter antalet minskades till i maj månad, då endast 28 fall anmäldes. En stegring inträdde då, som vann sitt maximum i september med 130 fall, varefter åter en fortgående sänkning till årets slut ägde rum med 51 fall anmälda i december. Av de döda voro 3 under 1 år, 23 mellan 1—5 år, 13 mellan 5—10 år, 5 mellan 10—15 samt endast 2 i åldern däröver. Vid den under sommaren inträdande ökningen i difterifallens antal, kunde en särskild epidemi urskiljas, där spridningen av sjukdomen förmedlades genom mjölk, som infekterats av en med difteri smittad mjölkerska.

Av *skarlakansfeber* ha 188 sjukdomsfall förekommit med endast 3 dödsfall, således 1,6 %. Sjukdomsfallen voro temligen jämt spridda över årets alla månader med en obetydlig ökning under det sista kvartalet.

Tyfoidfiebern har haft en relativt obetydlig utbredning med 86 sjukdomsfall, föranledande 8 dödsfall. De flesta sjukdomsfallen visade sig i juni månad, då 12 stycken äro att anteckna, men i övrigt voro fallen fördelade över hela året utan gruppering till någon avgränsad epidemi. Något samband med de olika fallen sinsemellan eller med samma källa kunde ej påvisas. Endast en mindre grupp på 8 fall, som med f. ö. temligen stora mellanrum inträffade inom ett par intill varandra liggande fastigheter, gav anledning till misstanke, att en bacillbärare voro anledningen till dessa fall. Bakteriologisk undersökning av flere, som kunde misstänkas i detta avseende, gav emellertid negativt resultat.

De vanliga *akuta tarmsjukdomarna* anmäldes från distriktsläkarne med 2,659 fall, de flesta som vanligt i augusti, då 307 tarmkatarrer och 44 magkatarrer anmäldes. Av de 49 dödsfall, som dessa sjukdomar förorsakade, tillhörde icke mindre än 41 åldersgruppen under 1 år.

Kikhostan har haft större utbredning än vanligt. Från distrikten anmäldes nämligen 896 fall mot 516 i medeltal för de 5 föregående åren. 42 barn föllo offer för denna sjukdom och voro 28 av dem under 1 år samt 14 mellan 1—5 år. Sedan difteriens makt genom serumbehandlingen i stort sett torde vara att anse såsom bruten, är onekligen kikhostan den bland småbarnen mest härjande av de vanligare smittosjukdomar, för vilka de äro utsatta.

Influensan anmäldes med 1,355 fall, de flesta i januari och februari månader, då 203 och 244 äro att anteckna. Frekvensen sjönk sedan hastigt under

vårmånaderna, intet fall anmäldes under juli, men sedan började åter en långsam stigning till årets slut med 122 fall under december månad. Endast 2 dödsfall, båda gällande äldre kvinnor, ställdes i samband med sjukdomen.

Av *lungkatarr* anmäldes 5,267 sjukdomsfall, av vilka 1,783 under 1:sta, 1,287 under 2:dra, 818 under 3:dje samt 1,479 under 4:de kvartalet. Sjukdomen gav anledning till 68 dödsfall.

Barnförlamningen. Såsom av föregående berättelse framgår uppträdde under år 1911 30 fall av barnförlamning i en epidemi, vars första fall visade sig i augusti månad, varefter under de följande månaderna 1, 3, 11 och 14 fall tillkommo. Under 1912 fortsatte epidemien och föranledde under året sammanlagt 141 sjukdomsfall fördelade över årets alla månader med största spridningen under juli—oktober månader, då för de olika månaderna 20, 14, 19 och 18 fall anmäldes. Med årets slut upphörde epidemien fullständigt. Av bifogad karta framgår sjukdoms- och dödsfallens fördelning över staden.

Av de insjuknade voro 14 under 1 år, 32 mellan 1—2 år, 26 mellan 2—3 år, 18 mellan 3—4, 10 mellan 4—5, 4 mellan 5—6, 10 mellan 6—7, 3 mellan 7—8, 3 mellan 8—9, 1 mellan 9—10, 2 mellan 10—11 år. En hade uppnått 13 års ålder, två 15, fyra 16, en 17, två 20, en vardera av åldrarne 21, 22 och 23, en 29, två 41, en 42 och slutligen en 46 års ålder.

91 av de insjuknade tillhörde familjer, vilkas bostad utgjordes av 1 rum med kök och beboddes dessa av i medeltal 2,3 fullvuxna jämte 3,5 barn. 18 av dessa lägenheter voro bebodda av 8 personer eller däröver och i 22 funnos samtidigt 5 barn eller flera, en innehöll 7 vuxna jämte 5 barn, två andra vardera 4 vuxna med 6 barn o. s. v.

Endast vid 4 tillfällen hava 2 barn i samma familj insjuknat i typisk barnförlamning, en gång har konstaterats att en syster till den insjuknade kort förut varit sjuk under 2 dagar och då legat till sängs med febersymptom, en annan gång att en syster varit sjuk en dag med huvudvärk, feber och svårighet att svälja men blivit frisk efter en dag, varefter fyra dagar senare ett fall av barnförlamning inträffade i syskonkretsen.

17 dödsfall förorsakades av sjukdomen, utgörande en dödlighetsprocent av 12.

Två fall av *malaria* anmäldes i april och maj månad, båda hos sjömän, som förvärvat sjukdomen å utomeuropeisk ort.

Epidemisk hjärnhinneinflammation har under året förekommit med 15 fall, nämligen 6 i april, 2 i maj, 3 i juni samt 1 i vardera av månaderna september, oktober och november. Alla vårdade å Epidemisjukhuset, där 9 av de insjuknade dogo. Ingen serumbehandling inledd. Bland de i april insjuknade voro 4 syskon.

vårhänaderna, intet fall anmäldes under juli, men sedan började åter en långsam stigning till årets slut med 123 fall under december månad. Endast 2 dödsfall, båda gällande äldre kvinnor, ställdes i samband med sjukdomen.

Av *lungkatarr* anmäldes 5,267 sjukdomsfall, av vilka 4,788 under 1. kl., 1,287 under 2. kl., 818 under 3. de samt 1,479 under 4. de kvartalst. Sjukdomen gav anledning till 68 dödsfall.

Blufförmaningen. Såsom för förskottet berättelse framgår uppträdde under år 1911 30 fall av karunkelutslag i en epidemisk form. Första fall visade sig i augusti månad. Under året tillkommo. Under 1911 uppträdde under året sammanlagt 141 sjukdomsfall fördelade åter årets alla månader med största spridningen under juli-oktober månader, då för de olika månaderna 30, 14, 49 och 18 fall anmäldes. Med årets slut uppträdde sjukdomen fullständigt. Av bifogad karta framgår sjukdoms- och dödsfallens fördelning över staden.

Av de insjuknade under 1911 anmäldes 225 fall, 125 för 26 mellan 2-3 år, 16 mellan 3-4 år, 12 mellan 4-5 år, 12 mellan 5-6 år, 10 mellan 6-7 år, 11 mellan 7-8 år, 11 mellan 8-9 år, 10 mellan 9-10 år, 11 mellan 10-11 år, 12 mellan 11-12 år, 12 mellan 12-13 år, 12 mellan 13-14 år, 12 mellan 14-15 år, 12 mellan 15-16 år, 12 mellan 16-17 år, 12 mellan 17-18 år, 12 mellan 18-19 år, 12 mellan 19-20 år, 12 mellan 20-21 år, 12 mellan 21-22 år, 12 mellan 22-23 år, 12 mellan 23-24 år, 12 mellan 24-25 år, 12 mellan 25-26 år, 12 mellan 26-27 år, 12 mellan 27-28 år, 12 mellan 28-29 år, 12 mellan 29-30 år, 12 mellan 30-31 år, 12 mellan 31-32 år, 12 mellan 32-33 år, 12 mellan 33-34 år, 12 mellan 34-35 år, 12 mellan 35-36 år, 12 mellan 36-37 år, 12 mellan 37-38 år, 12 mellan 38-39 år, 12 mellan 39-40 år, 12 mellan 40-41 år, 12 mellan 41-42 år, 12 mellan 42-43 år, 12 mellan 43-44 år, 12 mellan 44-45 år, 12 mellan 45-46 år, 12 mellan 46-47 år, 12 mellan 47-48 år, 12 mellan 48-49 år, 12 mellan 49-50 år, 12 mellan 50-51 år, 12 mellan 51-52 år, 12 mellan 52-53 år, 12 mellan 53-54 år, 12 mellan 54-55 år, 12 mellan 55-56 år, 12 mellan 56-57 år, 12 mellan 57-58 år, 12 mellan 58-59 år, 12 mellan 59-60 år, 12 mellan 60-61 år, 12 mellan 61-62 år, 12 mellan 62-63 år, 12 mellan 63-64 år, 12 mellan 64-65 år, 12 mellan 65-66 år, 12 mellan 66-67 år, 12 mellan 67-68 år, 12 mellan 68-69 år, 12 mellan 69-70 år, 12 mellan 70-71 år, 12 mellan 71-72 år, 12 mellan 72-73 år, 12 mellan 73-74 år, 12 mellan 74-75 år, 12 mellan 75-76 år, 12 mellan 76-77 år, 12 mellan 77-78 år, 12 mellan 78-79 år, 12 mellan 79-80 år, 12 mellan 80-81 år, 12 mellan 81-82 år, 12 mellan 82-83 år, 12 mellan 83-84 år, 12 mellan 84-85 år, 12 mellan 85-86 år, 12 mellan 86-87 år, 12 mellan 87-88 år, 12 mellan 88-89 år, 12 mellan 89-90 år, 12 mellan 90-91 år, 12 mellan 91-92 år, 12 mellan 92-93 år, 12 mellan 93-94 år, 12 mellan 94-95 år, 12 mellan 95-96 år, 12 mellan 96-97 år, 12 mellan 97-98 år, 12 mellan 98-99 år, 12 mellan 99-100 år.

1911 av dessa insjuknade 125 fall, 125 mellan 2-3 år, 16 mellan 3-4 år, 12 mellan 4-5 år, 12 mellan 5-6 år, 10 mellan 6-7 år, 11 mellan 7-8 år, 11 mellan 8-9 år, 10 mellan 9-10 år, 11 mellan 10-11 år, 12 mellan 11-12 år, 12 mellan 12-13 år, 12 mellan 13-14 år, 12 mellan 14-15 år, 12 mellan 15-16 år, 12 mellan 16-17 år, 12 mellan 17-18 år, 12 mellan 18-19 år, 12 mellan 19-20 år, 12 mellan 20-21 år, 12 mellan 21-22 år, 12 mellan 22-23 år, 12 mellan 23-24 år, 12 mellan 24-25 år, 12 mellan 25-26 år, 12 mellan 26-27 år, 12 mellan 27-28 år, 12 mellan 28-29 år, 12 mellan 29-30 år, 12 mellan 30-31 år, 12 mellan 31-32 år, 12 mellan 32-33 år, 12 mellan 33-34 år, 12 mellan 34-35 år, 12 mellan 35-36 år, 12 mellan 36-37 år, 12 mellan 37-38 år, 12 mellan 38-39 år, 12 mellan 39-40 år, 12 mellan 40-41 år, 12 mellan 41-42 år, 12 mellan 42-43 år, 12 mellan 43-44 år, 12 mellan 44-45 år, 12 mellan 45-46 år, 12 mellan 46-47 år, 12 mellan 47-48 år, 12 mellan 48-49 år, 12 mellan 49-50 år, 12 mellan 50-51 år, 12 mellan 51-52 år, 12 mellan 52-53 år, 12 mellan 53-54 år, 12 mellan 54-55 år, 12 mellan 55-56 år, 12 mellan 56-57 år, 12 mellan 57-58 år, 12 mellan 58-59 år, 12 mellan 59-60 år, 12 mellan 60-61 år, 12 mellan 61-62 år, 12 mellan 62-63 år, 12 mellan 63-64 år, 12 mellan 64-65 år, 12 mellan 65-66 år, 12 mellan 66-67 år, 12 mellan 67-68 år, 12 mellan 68-69 år, 12 mellan 69-70 år, 12 mellan 70-71 år, 12 mellan 71-72 år, 12 mellan 72-73 år, 12 mellan 73-74 år, 12 mellan 74-75 år, 12 mellan 75-76 år, 12 mellan 76-77 år, 12 mellan 77-78 år, 12 mellan 78-79 år, 12 mellan 79-80 år, 12 mellan 80-81 år, 12 mellan 81-82 år, 12 mellan 82-83 år, 12 mellan 83-84 år, 12 mellan 84-85 år, 12 mellan 85-86 år, 12 mellan 86-87 år, 12 mellan 87-88 år, 12 mellan 88-89 år, 12 mellan 89-90 år, 12 mellan 90-91 år, 12 mellan 91-92 år, 12 mellan 92-93 år, 12 mellan 93-94 år, 12 mellan 94-95 år, 12 mellan 95-96 år, 12 mellan 96-97 år, 12 mellan 97-98 år, 12 mellan 98-99 år, 12 mellan 99-100 år.

Endast ett 4 tillfällen hava 2 barn insjuknat i typisk barnförslämning, en gång har konstaterats att en växt till den insjuknade kort fört varit sjuk under 2 dagar och då tagit till svaga med feberreaktion, en annan gång att en syster varit sjuk en dag med huvudvärk, feber och svårighet att svälja men blivit frisk efter en dag, varefter fyra dagar senare ett fall av barnförslämning inträffade i svårkonkretion.

17 dödsfall förorsakades av sjukdomen, utgörande en dödlighetsprocent av 12.

Två fall av *malaria* anmäldes i april och maj månad, båda hos pojkar, som förvärvat sjukdomen i utemiljöer.

Epidemisk hjärnhinneinflammation har under året förekommit med 15 fall nämligen 6 i april, 2 i maj, 3 i juni samt 1 i vardera av månaderna september, oktober och november. Alla värde 4 epidemiska fall, där 9 av de insjuknade dogo. Inget av de insjuknade hade tidigare varit insjuknade i denna sjukdom.

Tab. 1. Summarisk redogörelse för sundhetspolisens arbeten under år 1912.

Arbetets art:	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
<i>Besiktning av:</i>													
Avträden.....	2,779	3,294	3,341	3,702	3,594	3,178	3,635	2,596	3,231	3,528	3,385	2,713	38,976
Gårdar	2,779	3,294	3,341	3,702	3,594	3,178	3,635	2,596	3,231	3,528	3,385	2,713	38,976
Avloppstrummor och diken	1,689	1,863	2,182	2,681	2,365	2,002	2,220	1,531	2,023	2,275	2,175	1,786	24,792
Stall	131	134	136	185	186	150	166	108	170	199	176	109	1,850
Svinhus	29	20	43	60	66	19	64	24	36	77	24	12	474
Fåhus	16	19	23	30	36	18	24	22	30	58	27	14	317
Avstjälpningsplatser.....	32	30	56	49	33	24	32	20	22	23	34	21	376
Lump-, ben- och hudupplag	43	49	40	53	54	43	53	50	57	51	54	37	534
Bostäder	47	53	45	35	40	116	175	208	47	184	282	42	1,274
Källare	461	665	638	603	590	554	767	445	558	597	577	415	6,870
Nybyggda hus	37	33	38	53	51	58	64	42	62	52	52	52	594
Bagerier	277	268	160	183	165	160	141	115	173	223	157	173	2,195
Charkuterier och korvfabriker	371	343	331	378	388	381	391	292	384	392	356	311	4,318
Slakterier i staden o. angränsande kommuner	—	—	—	—	1	1	1	1	1	—	—	—	5
Spisningslokaler	93	126	124	120	137	120	177	123	134	117	135	124	1,530
Salubodar och upplag av födoämnen.....	3,528	4,021	3,109	3,507	3,174	2,832	3,477	2,986	3,792	3,831	4,044	3,264	41,565
Saluballar	383	426	411	423	413	561	411	396	367	442	435	713	5,387
Salutorg	316	351	312	353	352	289	352	342	314	370	401	341	4,093
Kustens fiskbrygga	8	9	16	4	9	6	7	11	13	6	15	7	111
Järnvägsstationer	27	13	8	12	38	8	8	13	11	52	6	5	201
Fartyg med matvaror	4	12	3	13	10	42	33	14	37	44	27	—	239
<i>Öriga arbeten:</i>													
Besiktning av fartyg	3	—	9	11	34	10	4	4	15	47	8	3	148
Besiktigat auktionsgods	15	38	53	39	27	13	5	47	88	59	42	15	441
Besiktning av skolor	—	—	2	5	52	4	—	—	—	—	—	—	63
Anhållande och oskadliggörande av födoämnen	—	3	10	32	34	20	43	12	33	6	—	8	201
Inköp och hämtning av prov till undersökning	943	883	739	865	1,024	812	405	934	876	1,254	904	903	10,542
Skrivning	135	92	91	101	81	92	96	73	112	121	111	130	1,235
Anmälan till Nämnden och allm. polisen	1	4	9	52	3	3	2	3	6	—	15	—	98
Desinfektioner	203	151	155	146	136	134	175	175	219	237	173	122	2,026
Besök i sjuka hem	360	337	312	245	255	228	315	338	343	322	332	256	3,643
Avhämtat dödsattester.....	49	40	40	50	19	15	42	32	29	40	25	44	425
Vittnat inför rätta i hälsovårdsärenden.....	—	—	1	3	—	—	—	—	—	—	—	—	4
Kallat till inställelse inför Nämnden.....	1	6	3	5	11	1	2	—	3	—	—	2	34
Biträde åt Nämndens vaccinatorer.....	—	—	—	—	20	17	4	1	31	27	10	4	114
Tillsyn över minderåriga i arbetet	—	31	233	62	19	181	1	—	166	1	—	159	853
Utfört diverse arbeten.....	354	377	369	346	335	339	367	385	297	283	310	295	4,107
Summa Summarum	15,114	16,985	16,383	18,108	17,346	15,659	17,294	13,939	16,911	18,446	17,677	14,793	198,655

Tab. 2. Renhållningsanordningarna i Göteborg 1912,

Stadsdel	Antal egendomar			Latrinuppsamling								
	där hämtar	där bonde hämtar	där entreprenör hämtar	Kistan		Spanner	Grop	Blandning				
				Vattenklosetter	ej flytbar			flytbar	med kalk	med torvjord	med aska	
Nordstaden	168	6	62	10	217	—	10	—	153	72	—	—
Sydstaden	386	—	152	31	342	—	76	—	187	224	—	—
Masthugget m. m.	151	44	219	—	365	—	37	—	—	396	—	—
Haga	197	2	126	—	323	—	2	—	—	322	—	—
Annedal	71	5	89	5	259	—	1	—	1	259	—	—
Landala	75	32	59	—	160	—	8	—	1	156	10	—
13:de och 14:de rotarna	178	6	153	32	290	—	21	—	205	89	—	—
15:de roten	86	25	58	16	138	2	8	—	57	110	—	—
Stampen och Gullbergsvass	79	52	34	3	132	1	28	—	—	160	—	—
Olskroken m. m.	80	195	49	4	262	3	67	—	15	250	58	—
Masthuggsbergen	203	22	172	—	344	—	51	—	4	390	—	—
Majorna	424	224	146	4	510	4	272	—	15	739	21	—
Lundby	106	584	42	7	275	50	319	69	33	456	30	122
Summa	2,204	1,197	1,361	112	3,617	60	900	69	671	3,623	119	130

samt stall, fähus och svinstia i varje stadsdel.

i bador på plan	Uppsamling av sopor eller stallspillning				Begagnade			Underjordiskt avlopp			Vattenledning å gård	Urinkur å gård	Kompostupplag å tomt
	blott i köken	i ej flytbara kärl	i vagn	i latrinkistan	stall	fähus	svinhus	från gård	från stall och dylikt	från sop-plan			
222	—	20	4	—	17	—	—	235	18	230	234	228	—
432	—	20	4	—	24	—	—	331	22	417	422	405	—
355	—	62	—	—	178	—	112	402	60	358	399	343	—
307	1	4	—	—	14	—	—	323	11	323	324	324	—
263	—	4	—	—	6	1	2	263	6	262	262	257	—
150	14	—	—	—	7	—	12	153	7	146	152	155	3
334	—	8	—	—	8	—	—	333	7	333	334	322	—
157	2	2	—	—	29	6	1	161	5	153	161	155	9
124	—	37	—	—	43	1	1	147	37	109	133	101	15
231	7	24	—	—	51	53	43	226	36	202	230	199	99
390	—	4	—	—	6	2	2	373	—	307	354	307	—
597	4	52	11	1	58	19	43	662	31	360	610	450	59
376	—	55	3	7	124	108	108	370	14	171	228	216	212
3,938	28	292	22	8	565	190	324	3,979	254	3,371	3,843	3,462	397

Tab. 3. Oskadliggjorda

Varuslag	Antal varor												Summa kassationer
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Färskt kött o. organ av storbo-	—	1	3	6	2	4	11	1	3	1	—	—	33
» » » » kalv	—	—	1	3	1	1	2	—	1	—	—	—	9
» » » » får	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	2
» » » » svin	—	—	1	6	1	4	5	—	3	—	—	—	20
Salt eller rökt kött	—	1	—	—	6	—	—	1	5	—	—	1	14
Korv eller andra av kött be-	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
redda matvaror	—	—	2	—	2	2	5	2	3	1	—	—	17
Fisk	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Konserver	—	—	—	—	3	—	1	1	—	—	—	2	7
Andra födoämnen	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2
Summa	—	3	8	15	16	11	25	5	15	2	—	4	104

födoämnen år 1912.

Kg	Ställe, där varorna anträffats					Kassations-orsak		Anmärkingar
	Torg, station, kaj	Uppslagsmagasin	Charkuteri-verkstad	Handelslokal	Fartyg	Sjukliga förändringar	Försämning	
438	1	—	17	13	1	—	23	
63	1	—	2	6	—	—	9	
10	—	—	1	1	—	—	2	Ej vägda: En del fjälster.
293	—	4	3	13	—	1	19	Ej vägda: 6 levrar, 9 hjärtslag.
203	—	—	5	8	1	—	14	
179	—	—	7	10	—	—	17	
—	1	—	—	—	—	—	1	Ej vägda: 4 tjog sjökräftor.
—	1	3	—	3	—	—	7	Ej vägda: 884 burkar sill, 21 burkar hummer m. m.
20	—	—	—	2	—	—	2	Ej vägda: 1 parti rödlök.
1,206	4	7	35	55	2	1	103	

Tab. 4. Bagerier, kött- och

mjölklokaler vid slutet av år 1912.

Stadsdel	Bagerier			Charkuteriverkstäder		
	ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa
Nordstaden	8	3	11	1	—	1
Sydstaden	21	8	29	2	—	2
Masthugget m. m.	22	13	39	7	2	9
Haga.....	6	3	9	4	—	4
Annedal m. m.	12	4	16	3	1	4
Landala m. m.	4	1	5	2	—	2
13:de och 14:de rotarne	4	16	20	—	—	—
15:de roten	4	3	7	1	1	2
Stampen	2	—	2	2	—	2
Gullbergsvass	1	—	1	—	—	—
Olskroken m. m.....	11	4	15	8	2	10
Masthuggsbergen	14	8	22	5	2	7
Majorna	21	6	27	6	—	6
Lundby.....	10	2	12	3	—	3
Summa	140	71	211	44	8	52

Köttbutiker	Mjölkaferer							
	Läge			Drivas i samband med				
ovan jord	i källarvåning	Summa	ovan jord	i källarvåning	Summa	specierafär	ostafär	huvudsakligen brödafär
5	—	5	12	2	14	2	1	—
132	—	132	21	6	27	—	—	—
24	1	25	36	17	53	6	—	1
26	—	26	37	3	40	6	—	—
3	1	4	20	1	21	6	—	—
4	—	4	11	5	16	—	—	—
7	4	11	15	16	31	7	—	—
3	1	4	6	6	12	1	—	—
3	—	3	7	3	10	—	—	—
2	—	2	3	—	3	—	—	—
10	1	11	30	6	36	5	—	—
14	2	16	50	10	60	6	—	—
14	1	15	30	7	37	2	—	1
5	2	7	26	6	32	17	—	1
252	13	265	304	88	392	58	1	3

Tab. 5. Besiktningar av från

Utförselland	Oxkött				Saltat fårkött		Saltat hästkött	
	Färskt		Saltat		antal parti	Kg.	antal parti	Kg.
	antal parti	Kg.	antal parti	Kg.				
Danmark	—	—	—	—	3	1,263	—	—
Norge	—	—	—	—	—	—	—	—
Island	—	—	—	—	25	41,257	—	—
Tyskland	4*	641	7*	520	—	—	—	—
Amerika	—	—	27	38,700	2	1,444	3	3,167
Ryssland	—	—	—	—	—	—	1	446
Holland	—	—	—	—	—	—	—	—
Summa	4	641	34	39,220	30	43,964	4	3,613

utrikes ort infört kött år 1912.

Svinkött				Saltade organ		Färskt storvilt		Summa		Anmärkingar
Färskt		Saltat		antal parti	Kg.	antal parti	Kg.	parti	Kg.	
antal parti	Kg.	antal parti	Kg.							
—	—	—	—	—	—	1	5	4	1,268	* Returnerat kött. Därav kasserades på grund av förskämning: Färskt nötkött 240 kg. Saltat » 244 » Saltade organ 462 »
—	—	—	—	—	—	1	469	1	469	
—	—	—	—	—	—	—	—	25	41,257	
1*	253	—	—	4*	3,130	—	—	16	4,544	
—	—	—	—	3	175	—	—	35	43,486	
—	—	—	—	—	—	9	1,478	10	1,924	
—	—	1*	100	—	—	—	—	1	100	
1	253	1	100	7	3,305	11	1,952	92	93,048	

Tab. 6. Sammandrag av resultaten från under år 1912 utförda undersökningar av oskummad (ej »kontrollerad») mjölk samt kaffegrädde.

Provtagningsställe	Antal butiker	Medelfetthalt %	ANTAL PROV										SKUMMAD MJÖLK										Antal prov kaffegrädde							
			Fetthalt			Surhetsgrad				Positiv alkoholreakt.	Reduktas, avfärgningstid			Katalas			Smutshalt				medelfetthalt %	Summa undersökta								
			minst 3 %	under 3 %		Summa undersökta	högst 7,5	7,6-8		över 8	Summa undersökta	antal på 100	minst 3 tim.	över 1 inom 3 tim.		Summa undersökta	högst 3	över 3 högst 4		Summa undersökta			ingen botten-sats	bottensats			Summa undersökta	under 12 %		
				antal	på 100			antal	på 100					antal	på 100			antal	på 100		antal	på 100		antal	på 100	antal			på 100	pr liter
I. Butiker. Innehavare:																														
A.-B. Mjölkförsälj. Direkt	66	3,44	422	4	0,93	426	365	26	35	426	43	10,9	288	100	38	8,92	426	388	26	12	2,81	426	389	37	—	8,69	426	13	16,0	55
J. Anderssons Mjölkförsäljnings A.-B.	66	3,26	407	56	12,09	463	371	50	42	463	48	10,9	375	60	28	6,04	463	398	47	18	3,89	463	293	169	1	36,5	463	2	13,92	51
Sand. Johansson & Co.	44	3,21	246	54	18,00	300	276	16	8	300	8	2,0	239	47	14	4,67	300	238	35	27	9,0	300	236	63	1	21,0	300	18	12,72	74
Faganders Mejeri A.-B.	15	3,40	84	6	6,66	90	84	2	4	90	4	4,4	81	5	4	4,45	90	58	18	14	15,35	90	84	6	—	6,6	90	2	14,84	26
A. Karlsson	11	3,05	46	17	28,98	63	49	9	5	63	7	11,3	43	11	9	14,28	63	38	6	9	14,28	63	35	27	1	42,85	63	11	12,0	38
Arla mjölkdistrib. A.-B.	9	3,38	53	3	5,35	56	54	2	—	56	—	—	54	2	—	—	56	50	5	1	1,78	56	56	—	—	—	56	—	15,1	8
Hj. Svensson	8	3,40	42	3	6,66	45	38	5	2	45	2	4,4	40	3	2	4,45	45	38	4	3	6,67	45	29	15	1	33,33	45	—	14,3	10
J. Eliasson	5	3,45	43	4	8,51	47	44	2	1	47	1	2,0	41	4	2	4,25	47	41	4	2	4,25	47	42	5	—	10,63	47	4	11,7	13
C. Petterson	5	3,20	27	9	25,00	36	28	3	5	36	5	13,0	24	7	5	13,88	36	33	—	3	8,33	36	22	13	1	36,11	36	6	12,74	21
O. Olsson	5	3,36	25	5	16,07	30	25	2	3	30	3	10,0	24	5	1	3,33	30	24	3	3	3,33	30	25	5	—	16,67	30	1	13,97	15
A. E. Ordqvist	4	3,39	28	2	6,67	30	25	1	4	30	4	10,0	21	1	8	26,67	30	21	3	6	20,0	30	22	7	1	23,33	30	1	12,44	9
O. Pettersson	4	3,14	30	1	3,22	31	30	1	—	31	—	—	26	4	1	3,22	31	30	1	—	—	31	21	9	1	29,03	31	4	13,41	13
J. A. Uranus	3	3,48	20	2	9,09	22	20	1	1	22	2	9,0	20	2	—	9,09	22	14	3	5	22,72	22	14	8	—	36,36	22	—	15,2	3
E. Dahlberg	3	3,22	18	4	18,18	22	22	—	—	22	—	—	22	—	—	—	22	20	1	1	4,54	22	15	7	—	31,81	22	1	12,91	12
K. A. Karlsson	3	3,41	23	—	—	23	23	—	—	23	—	—	13	—	—	—	23	20	2	1	4,34	23	11	12	—	52,17	23	—	14,56	5
K. J. Olsson	3	3,17	15	4	21,05	19	16	3	—	19	—	—	13	5	1	5,26	19	17	1	1	5,26	19	15	3	1	15,78	19	—	14,76	12
Övriga butiksinnehavare	182	3,31	1,095	173	13,64	1,268	1,129	75	64	1,268	56	4,4	1,080	133	55	4,33	1,268	1,067	109	92	7,25	1,268	988	271	9	21,38	1,268	34	14,71	232
Samtliga mjölkbutiker	436	3,31	2,624	347	11,67	2,971	2,599	198	174	2,971	183	6,0	2,414	389	168	5,64	2,971	2,495	278	198	6,59	2,971	2,297	657	17	22,11	2,971	97	14,11	597
II. Järnvägsstationer och båtar																														
III. Torg:																														
Masthuggstorget	—	3,38	139	32	18,71	171	159	6	6	171	4	2,0	156	13	2	1,17	171	158	7	6	3,5	171	100	65	6	38,01	171	1	16,72	40
Kungstorget	—	3,41	134	17	11,28	151	140	6	5	151	1	0,0	144	7	—	—	151	143	6	2	1,32	151	77	71	3	47,01	151	—	17,56	39
Skanstorget	—	3,52	68	12	15,00	80	73	3	4	80	2	2,0	77	1	1	2,5	80	75	2	3	3,75	80	46	30	4	37,5	80	—	18,07	16
Kusttorget	—	3,51	65	4	5,79	69	67	2	—	69	—	—	65	4	—	—	69	61	4	4	5,79	69	49	17	3	24,63	69	—	20,59	25
Olskrokstorget	—	3,78	61	—	—	61	49	5	7	61	2	3,0	54	6	1	1,63	61	53	7	1	1,63	61	15	39	7	63,93	61	—	18,4	1
Landalatorget	—	3,34	43	10	18,9	53	49	3	1	53	2	3,0	46	5	2	3,77	53	48	3	2	3,77	53	38	13	2	24,53	53	—	15,84	19
Stigbergstorget	—	3,33	19	1	5,0	20	18	2	—	20	—	—	19	1	—	—	20	20	—	—	—	20	14	2	4	10,0	20	—	20,3	4
Samtliga torg	—	3,46	529	76	12,56	605	555	27	23	605	11	1,0	561	37	7	1,15	605	558	29	18	2,97	605	339	237	29	39,15	605	1	19,69	144
Samtl. ovanstående	—	3,34	3,796	508	11,70	4,304	3,837	250	217	4,304	214	4,4	3,662	457	185	4,29	4,304	3,658	378	268	6,22	4,304	3,233	1,024	47	23,79	4,304	98	15,19	744

Tab. 7. Översikt av födda i Göteborg år 1912, med fördelning på månader.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav ökta
	äкта		öäkta		tillsam- mans	äкта		öäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Januari	135	152	37	34	358	5	4	—	3	12	370	74
Februari	160	135	40	33	368	2	1	2	1	6	374	76
Mars	135	164	34	36	369	3	—	—	1	4	373	71
April	158	139	40	31	368	4	3	2	3	12	380	76
Maj	139	146	41	30	356	5	1	2	2	10	366	75
Juni	145	137	29	30	341	3	1	3	—	7	348	62
Juli	142	144	27	38	351	2	2	—	1	5	356	66
Augusti	140	161	32	24	357	4	4	3	2	13	370	61
September	166	152	39	30	387	2	3	—	—	5	392	69
Oktober	158	148	40	30	376	2	2	3	1	8	384	74
November	136	111	30	37	314	3	2	—	—	5	319	67
December	125	148	25	26	324	6	1	3	1	11	335	55
Hela året	1,739	1,737	414	379	4,269	41	24	18	15	98	4,367	826

Tab. 8. Översikt av födda i Göteborg år 1912, med fördelning på församlingar.

	Levande födda					Dödfödda					Summa födda	Därav ökta
	äкта		öäkta		tillsam- mans	äкта		öäkta		tillsam- mans		
	m.	kv.	m.	kv.		m.	kv.	m.	kv.			
Domkyrkan	89	91	51	34	265	5	2	2	2	11	276	89
Vasa	195	190	44	44	473	5	3	4	1	13	486	93
Kristine	86	79	21	20	206	2	—	1	—	3	209	42
Haga	94	98	46	29	267	2	1	3	—	6	273	78
Annedal	187	174	32	30	423	2	2	1	3	8	431	66
Masthugget	148	164	45	41	398	2	1	3	—	6	404	89
Oskar Fredrik	316	305	60	52	733	7	4	2	6	19	752	120
Karl Johan	223	204	44	37	508	4	5	—	—	9	517	81
Gamlestaden	198	222	47	49	516	7	3	2	2	14	530	100
Lundby	199	197	23	43	462	3	4	—	1	8	470	67
Garnison	4	9	—	—	13	1	—	—	—	1	14	—
Tyska	—	4	1	—	5	—	—	—	—	—	5	1
Summa	1,739	1,737	414	379	4,269	40	25	18	15	98	4,367	826

Tab. 9. Befolkningens rörlighet i varje av Göteborgs stads församlingar år 1912.

	Folkmängd 31/12 1911	Ingångna äktenskap	Levande födda		Döda	Överskott av			Folkmängd 31/12 1912	
			alla	därav oäkta		levande födda + och döda -	Inflyttade + och utflyttade -			
Domkyrkan.....	14,696	147	265	85	198	+	67	+	96	14,859
Vasa	25,722	184	473	88	440	+	33	+	397	26,152
Kristine	10,923	72	206	41	152	+	53	+	56	11,032
Haga	13,436	94	267	75	242	+	25	+	307	13,768
Annedal	17,005	146	423	62	232	+	191	-	101	17,095
Masthugget	13,251	92	398	86	199	+	199	-	101	13,349
Oskar Fredrik	25,453	185	733	112	283	+	450	+	275	26,178
Karl Johan.....	19,805	115	508	81	285	+	223	-	266	19,762
Gamlestaden	14,320	87	516	96	173	+	343	+	428	15,091
Lundby	14,356	82	462	66	212	+	250	+	310	14,916
Garnison.....	865	4	13	-	5	+	8	+	13	886
Tyska	861	6	5	1	7	-	2	-	43	816
Summa	170,693	1,214	4,269	793	2,428	+	1,840	+	1,371	173,904

Tab. 10. Dödsfall och dödlighet för månad bland kyrkoskrivna i Göteborg åren 1908—1912.

	År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	
Döda inom staden på 1,000 inne- vånare för år räknat	1908	13.9	20.8	16.9	14.2	16.4	11.7	11.8	14.3	10.5	14.9	9.6	11.9	14.3
	1909	12.6	14.9	13.3	16.6	12.0	11.2	14.7	10.9	8.0	10.6	11.0	10.9	17.5
	1910	13.9	14.7	14.0	19.5	16.5	13.5	15.7	11.2	12.2	10.3	10.2	15.4	14.1
	1911	12.3	10.4	10.9	13.6	11.5	11.4	10.4	8.4	9.9	6.9	9.5	10.5	10.8
	1912	12.9	15.1	11.1	13.4	9.6	10.0	11.2	10.9	14.9	13.9	14.8	14.7	15.1
Medeltal 1908—1912	13.1	15.1	13.2	15.5	13.2	13.6	12.8	11.1	11.1	11.3	11.1	16.7	14.4	
Alla döda bland här kyrkoskrivna	1908	2,404	289	238	203	235	163	177	209	164	215	140	172	199
»	1909	2,226	210	192	236	174	161	214	182	130	152	172	155	248
»	1910	2,459	205	200	279	241	213	235	170	187	156	152	219	202
»	1911	2,084	174	182	228	194	191	175	141	167	116	159	176	181
»	1912	2,259	216	211	215	206	218	165	171	146	140	169	158	217

Tab. 11. Dödligheten inom Göteborg år 1912 för olika stadsdelar bland mantalsskrivna befolkningen.

	Stadsdel	Antal innevånare	Antal döda	Döda pr mille
1	Nordstaden	4,991	57	11.4
2	Sydstaden	10,121	124	12.3
3	Masthugget m. m.	17,177	171	9.9
4	Haga	13,443	200	14.8
5	Annedal med Änggården	9,771	133	13.6
6	Landala och Gibraltar (utom fattighusen).....	8,749	112	12.8
7	13:de och 14:de rotarna m. m.	13,643	124	9.2
8	15:de roten m. m.	6,316	53	8.4
9	Stampen och Gullbergsvass	5,939	75	12.6
10	Olskroken m. m.	14,599	146	10.0
11	Masthuggsbergen	27,106	285	10.5
12	Majorna	21,984	286	13.0
13	Lundby	14,274	191	13.4
14	Fattighusen.....	1,778	257	144.5
	Summa	169,891	2,214	—

Tab. 12. Översikt av meteorologiska observationerna i Göteborg år 1912.

År	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	Septemb.	Oktober	November	December	
Temperatur C. 1912, absolut maximum	+ 27.5	+ 7.0	+ 6.0	+ 8.5	+ 21.0	+ 20.0	+ 25.0	+ 27.5	+ 24.5	+ 16.0	+ 14.0	+ 8.0	+ 9.5
» » » » minimum	- 18.0	- 13.5	- 18.0	- 2.0	- 7.0	+ 1.0	+ 6.5	+ 10.5	+ 9.0	+ 0.0	- 2.5	- 4.5	- 5.0
» » » » medeltal	+ 7.79	- 2.6	- 0.8	+ 4.0	+ 6.5	+ 10.4	+ 15.3	+ 19.2	+ 15.3	+ 10.3	+ 7.5	+ 3.5	+ 4.9
» » » » medeltal åren 1859—1900	+ 7.25	- 0.7	- 0.9	+ 0.7	+ 5.4	+ 10.4	+ 15.0	+ 16.8	+ 15.9	+ 12.7	+ 7.8	+ 3.6	+ 0.3
Nederbörd 1912, millimeter	1156.3	38.0	56.4	78.3	55.7	45.8	140.4	63.6	235.9	40.8	106.4	156.9	137.2
» » » » medeltal millimeter åren 1860—1900	778.6	66.3	50.8	52.7	41.3	50.4	54.9	71.8	94.6	80.1	80.6	66.0	69.1
Relativ fuktighet 1912, medeltal %	76	82	85	79	66	65	73	65	80	74	77	83	87
Barometern i millimeter 1912	757.6	762.8	756.2	754.5	761.6	757.4	756.7	761.6	752.4	761.6	759.2	754.2	753.0

Tab. 13. Sammandrag över de epidemiska sjukdomarna i Göteborg år 1912.

	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November	December	Summa
Difteri och strypsjuka	103	74	50	38	28	39	77	74	130	126	73	51	863
Skarlakansfeber	20	10	16	12	8	10	17	13	20	22	20	20	188
Nervfeber	9	4	5	5	3	12	7	7	8	7	8	11	86
Barnsängsfeber	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Barnförlamning	15	6	8	8	13	7	20	14	19	18	7	6	141
Epidemisk hjärnhinneinflammation	—	—	—	6	2	3	—	—	1	1	1	—	15
Malaria	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	2

Tab. 14. Översikt av smittosamma sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.

	1903		1904		1905		1906		1907		1908		1909		1910		1911		1912	
	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde	Insjuknade	Döde
Smittkoppor ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	3,052	173	4	—	31	—	1,048	28	536	23	345	21	1,104	41	1,067	74	375	18	20	2
Skarlakansfeber.	649	34	142	13	193	7	330	8	443	13	319	7	166	10	137	7	190	6	188	3
Fläcktyfus	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus	122	11	112	3	234	20	139	13	77	8	305	30	152	13	114	9	102	9	86	8
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
Pässjuka	115	—	18	—	9	—	318	—	153	—	21	—	40	—	21	—	74	—	406	—
Influensa	413	1	1,299	7	853	4	521	2	1,233	5	2,349	30	500	5	1,178	8	741	3	1,355	2
Kikhosta	119	12	466	32	737	52	249	28	438	20	594	52	568	28	642	29	339	20	896	41
Difteri	68	12	106	15	163	13	199	15	236	16	484	34	453	25	974	46	1,187	44	863	46
Strypsjuka	25	1	25	—	39	4	47	9	50	13	73	12	57	10	45	7	37	3		
Akut barnförlamning.....	—	—	—	—	—	—	—	—	15	2	2	—	—	—	2	—	30	5	141	17

Tab. 15. Sammandrag över sjukligheten i Göteborg år 1912, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

1		2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14
Sjukdomar		Under 2 år	Från 2 till 7 år	Från 7 till 15 år	Från 15 till 60 år	Över 60 år	Summa	Staden inom Vallgraven samt Pustervik	13:de och 14:de rotarna	Haga, Annedal och Landala	Majorna och Masthugget väster om Linnégatan	Gamlestaden, Stampen, 13:de roten m. m.	Lundby	Okänd bostad
1	Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	54	98	46	8	—	206	3	9	43	117	21	13	—
2	Mässling. <i>Morbilli</i>	5	13	2	—	—	20	2	2	4	3	3	6	—
3	Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	9	52	30	6	—	97	7	—	26	49	13	1	1
4	Feber av obestämd art. <i>Febricula</i>	—	1	1	2	—	4	—	—	1	—	3	—	—
5	Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	—	3	7	25	1	36	8	—	4	16	—	8	—
6	Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	5	1	—	—	—	6	1	—	—	4	1	—	—
7	Påssjuka. <i>Parotitis</i>	26	155	135	90	—	406	4	18	73	203	50	58	—
8	Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	30	94	134	973	124	1,355	105	91	371	523	201	62	2
9	Kikhosta. <i>Pertussis</i>	321	507	64	4	—	896	25	17	180	400	115	158	1
10	Difteri. <i>Diphtheria</i>	35	199	158	49	1	442	10	6	74	137	42	169	4
11	Strypsjuka. <i>Croup</i>	14	26	4	—	—	44	1	1	7	26	6	3	—
12	Ros. <i>Erysipelas</i>	3	2	3	46	32	86	3	2	41	21	11	8	—
13	Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	1	—	—	—	—
14	<i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	1	—	—
15	Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	1	—	1	34	—	36	4	3	6	20	1	1	1
16	Malaria	—	—	—	1	—	1	—	—	—	1	—	—	—
17	Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i> ..	8	4	—	—	—	12	—	—	6	5	—	1	—
18	Barnförlamning. <i>Poliomyelitis anterior acuta</i>	17	27	3	6	—	53	—	—	20	27	3	3	—
19	<i>Syphilis</i>	—	1	—	8	—	9	1	—	2	5	—	1	—
20	Fyllrigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	—	—	—	26	2	28	2	—	3	23	—	—	—
21	Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	—	4	10	—	16	1	—	5	5	3	2	—
22	Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	19	23	24	148	10	224	12	23	61	94	31	3	—
23	Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	1,251	1,130	636	1,696	554	5,267	261	179	1,347	2,334	597	545	4
24	Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	98	112	44	126	60	440	24	4	147	188	49	28	—
25	Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	2	9	26	80	10	127	8	5	38	60	11	5	—
26	Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	39	192	276	576	15	1,098	71	101	342	389	113	82	—
27	Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	50	53	46	249	21	419	42	26	76	181	50	43	1
28	Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	789	449	135	702	165	2,240	114	59	489	1,035	378	162	3
29	Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i> ..	—	6	25	94	3	128	11	6	39	50	12	10	—
30	Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	—	1	2	14	2	19	2	1	5	11	—	—	—
31	Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	—	8	7	56	16	87	4	2	14	48	11	8	—
32	Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	1	14	26	84	11	136	8	6	35	62	16	9	—
33	Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	—	4	23	530	90	647	60	29	132	353	64	6	3
34	Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	1	5	20	154	18	198	9	12	65	81	23	7	1
35	<i>Erythema multiforme</i>	—	6	4	9	—	19	—	3	5	9	1	—	1
36	Knölrös. <i>Erythema nodosum</i>	1	22	21	16	1	61	4	1	16	27	9	4	—
37	<i>Purpura rheumatica</i>	—	—	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—
38	Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	13	27	10	25	2	77	3	6	22	25	12	9	—
39	Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	—	1	5	42	14	63	1	1	25	22	9	5	—
40	Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	1	3	—	11	2	15	4	2	1	8	—	—	—
41	Gulsot. <i>Icterus catarrhalis</i>	2	—	19	12	—	36	2	1	6	25	—	1	1
	Summa	2,795	3,252	1,942	5,914	1,154	15,057	817	616	3,733	6,587	1,860	1,421	23

Tab. 16. Gångse sjukdomar i Göteborg år 1912.

fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.

	Fördelade på månader, enligt uppgift från 11 distriktsläkare.											Alla	
	Januari	Februari	Mars	April	Maj	Juni	Juli	Augusti	September	Oktober	November		December
1 Vattenkoppor. <i>Varicellæ</i>	6	2	3	20	21	17	21	15	12	23	25	41	206
2 Mässling. <i>Morbilli</i>	5	5	—	—	5	1	3	—	—	—	—	1	20
3 Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	6	5	13	6	2	8	11	8	11	12	10	5	97
4 Feber av obestämd art. <i>Febricula</i>	—	—	—	—	—	—	3	—	1	—	—	—	4
5 Nervfeber. <i>Typhus abdominalis</i>	6	5	2	1	2	8	—	3	2	3	2	2	36
6 Inhemsk kolera. Barnkolera. <i>Cholera nostras et Cholera infantum</i>	—	—	—	—	—	—	—	4	2	—	—	—	6
7 Pässjuka. <i>Parotitis</i>	84	92	102	47	41	12	12	2	—	4	4	6	406
8 Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	203	244	211	189	113	32	—	5	56	73	107	122	1,355
9 Kikhosta. <i>Pertussis</i>	67	55	73	70	71	58	103	100	75	104	53	67	896
10 Difteri. <i>Diphtheria</i>	54	24	13	9	19	17	32	27	82	85	47	33	442
11 Strypsjuka. <i>Croup</i>	6	5	6	4	5	—	1	2	5	5	2	3	44
12 Ros. <i>Erysipelas</i>	11	8	7	5	9	2	5	7	9	11	11	1	86
13 Barnsängsfeber. <i>Febris puerperalis</i>	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1
14 <i>Ulcus venereum simplex</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	1
15 Dröppel. <i>Gonorrhoea</i>	6	3	2	—	1	3	3	4	5	4	4	1	36
16 <i>Malaria</i>	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
17 Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebro-spinalis epidemica</i>	—	—	1	5	4	—	—	—	1	—	1	—	12
18 Barnförlamning. <i>Poliomyelitis anterior acuta</i>	11	2	6	2	4	4	3	5	9	4	3	—	53
19 <i>Syphilis</i>	—	—	—	1	—	2	2	—	1	—	3	—	9
20 Fyllerigalenskap. <i>Delirium tremens</i>	2	2	1	2	1	2	3	7	1	2	1	4	28
21 Hjärt- och hjärtsäcksinflammation. <i>Endo- et Pericarditis</i>	—	1	—	—	4	1	2	3	—	2	1	2	16
22 Luftstrupskatarr. <i>Laryngitis catarrhalis</i>	21	16	20	23	34	13	8	7	21	31	16	14	224
23 Lungkatarr. <i>Bronchitis</i>	638	646	499	470	474	243	273	204	341	481	504	494	5,267
24 Lunginflammation. <i>Pneumonia</i>	46	60	41	46	41	25	24	13	17	48	41	38	440
25 Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>	7	8	8	8	17	8	13	13	9	15	6	15	127
26 Halsfluss. <i>Angina tonsillaris</i>	109	77	93	66	87	53	89	71	101	138	116	98	1,098
27 Akut magkatarr. <i>Gastritis acuta</i>	42	25	43	23	42	27	34	44	46	33	28	32	419
28 Akut tarmkatarr. <i>Enteritis et colitis</i>	138	130	155	118	181	116	271	307	237	249	192	146	2,240
29 Blindtarmsinflammation. <i>Typhlitis, Perityphlitis</i>	8	14	13	18	17	5	7	7	9	10	7	13	128
30 Bukhinneinflammation. <i>Peritonitis</i>	3	—	—	—	3	—	—	2	2	6	—	3	19
31 Blåskatarr. <i>Cystitis</i>	10	10	6	5	8	4	8	10	9	6	6	5	87
32 Njurinflammation. <i>Nephritis</i>	14	6	12	7	12	7	14	17	9	14	8	16	136
33 Muskelreumatism. <i>Rheumatismus muscularis</i>	62	58	41	60	50	54	64	62	49	59	46	42	647
34 Reumatisk feber. <i>Rheumatismus articularis</i>	23	11	20	20	15	21	18	11	11	13	12	23	198
35 <i>Erythema multiforme</i>	2	1	—	—	1	—	2	2	—	7	2	2	19
36 Knölros. <i>Erythema nodosum</i>	3	8	6	1	2	7	10	1	3	8	6	6	61
37 <i>Purpura rheumatica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	1
38 Nässelutslag. <i>Urticaria</i>	11	12	2	7	9	5	9	7	5	3	2	5	77
39 Bältros. <i>Herpes Zoster</i>	8	5	3	2	8	3	6	8	7	4	5	4	63
40 Förgiftningssjukdom. <i>Intoxicatio</i>	5	1	1	—	1	—	—	1	2	1	—	2	15
41 Gulrot. <i>Icterus catarrhalis</i>	3	7	3	1	—	—	3	6	3	3	5	2	36
Summa	1,621	1,548	1,406	1,237	1,304	759	1,057	985	1,154	1,462	1,276	1,248	15,057

Tab. 17. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg kyrkoskrivna inom och utom staden avlidna (efter ålder och kön).

Dödsorsakens benämning (Siffrorna hänvisa till år 1911 gällande dödsorsaksnomenklatur)	De avlidnas levnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning						
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år	40-60 år		60-80 år	Över 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	
I. Bildningsfel och sjukdomar hos nyfödda.																				
3. Missbildning. <i>Monstrum</i>	3	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	2	5	
4. Medfödd svaghet. Bristande lungutvidgning. <i>Debitas congenita. Atelectasis pulmonum</i>	46	46	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	47	46	93	
5. Andra sjukdomar hos nyfödda. <i>Alii morbi neonatorum</i>	2	3	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	
Summa	51	51	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	52	51	103	
II. Ålderdomssjukdomar.																				
6. Ålderdomsavtyning. <i>Marasmus senilis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	50	36	80	—	—	68	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	32	50	36	80	—	—	68	
III. Havandeskaps- och förlossningssjukdomar.																				
9. Förlossningskramp. Konvulsioner. <i>Eclampsia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
11. Andra havandeskaps- och förlossningssjukdomar. <i>Alii morbi e graviditate et partu</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	3	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	6	6	
IV. Infektions- och andra parasitära sjukdomar.																				
12. Varfeber. <i>Septichæmia. Pyoseptichæmia</i>	2	4	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	6	11	17	
13. Ros. <i>Erysipelas</i>	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	4	7	
15. Mässling. <i>Morbilli</i>	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	
16. Skarlakansfeber. <i>Scarlatina</i>	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	
Transport	2	5	—	—	—	3	3	1	1	—	—	—	—	—	—	—	12	17	29	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas evnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning												
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år			40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.				kv.
Transport	2	5	—	—	—	3	3	1	1	1	—	1	1	3	2	2	4	—	—	—	—	12	17	29	Transport.	
17. Difteri. <i>Diphtheria</i>	—	1	1	1	11	12	8	5	2	3	—	2	—	—	—	—	—	—	—	—	—	24	22	46	Difteri.	
18. Kikhosta. <i>Pertussis</i>	10	3	8	7	4	10	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	22	20	42	Kikhosta.	
19. Influensa. <i>Influenza epidemica</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	—	2	2	4	Influensa.
21. Nervfeber. <i>Febris typhoides</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	2	2	1	—	—	—	—	—	4	4	8	Nervfeber.	
26. Barnförlamning. <i>Poliomyelitis anterior acuta</i>	1	—	—	—	6	3	1	1	—	1	1	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	10	7	17	Barnförlamning.	
27. Epidemisk hjärnhinneinflammation. <i>Meningitis cerebrospinalis epidemica</i>	—	—	—	1	3	1	—	1	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	5	4	9	Epid. hjärnhinneinflammation.	
28. Stelkramp. <i>Tetanus</i>	—	—	—	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Stelkramp.	
29. Tuberkulos. <i>Tuberculosis:</i>																										
a) Lungsot. <i>Tuberculosis pulmonum</i>	3	1	6	1	3	8	—	4	8	10	16	17	78	92	44	45	19	22	—	4	—	177	204	381	a) Lungsot.	
b) Annan tuberkulos. <i>Tuberculosis organorum aliorum</i>	3	2	3	5	18	13	4	6	3	6	1	5	9	6	1	3	1	—	—	—	—	43	46	89	b) Annan tuberkulos.	
31. Strålsvampsjuka. <i>Actinomycosis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Strålsvampsjuka.	
33. Syfilis. <i>Syphilis:</i>																										
a) Ärvd syfilis. <i>Syphilis hereditaria</i>	3	2	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	3	8	a) Ärvd syfilis.	
b) Förvärvad syfilis. <i>Syphilis acquisita</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	—	1	—	—	—	3	2	5	b) Förvärvad syfilis.	
38. Andra parasitära sjukdomar. <i>Aliæ infectiones</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Andra parasitära sjukdomar.
Summa	22	14	19	15	45	52	18	18	14	21	17	23	93	104	56	53	23	29	—	4	—	307	333	640		
V. Blodbildande organens och blodets sjukdomar.																										
39. Leukemi. <i>Leuchæmia</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Leukemi.	
40. Pseudoleukemi. <i>Pseudoleuchæmia</i>	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	—	2	Pseudoleukemi.	
41. Perniciös anemi. <i>Anæmia perniciosa</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	3	3	—	—	—	5	6	11	Perniciös anemi.	
42. Blödningssjukdomar. <i>Morbi diathesis hæmorrhagicæ</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	Blödningssjukdomar.
43. Andra blodsjukdomar. <i>Alii morbi sanguinis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	1	2	Andra blodsjukdomar.
Summa	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	4	4	4	—	—	—	8	9	17	
VI. Kroniska förgiftningssjukdomar.																										
44. Kronisk alkoholsjukdom. <i>Alcoholismus chronicus</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	11	1	12	Kronisk alkoholsjukdom.
45. Andra kroniska förgiftningssjukdomar. <i>Aliæ intoxicationes chronicæ</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Andra kroniska förgiftningssjukdomar.
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	13	1	14	

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas evnadsålder										Summa			Dödsorsakens benämning											
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år			40-60 år	60-80 år		Över 80 år	Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda			
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Transport					1				1	1		2	1			1				4	3	7	Transport		
62. Kronisk hjärtsjukdom. <i>Endocarditis chronica. Vitium organicum cordis. Myocarditis chronica. Cardiosclerosis</i>		1		1		2	2	1	1	3	3	12	15	23	15	32	45	5	16			78	101	179	Kronisk hjärtsjukdom.
63. Kronisk blodkärslsjukdom. <i>Arteriosclerosis. Aneurysma</i>													3	2	32	29	8	18			43	49	92	Kronisk blodkärslsjukdom.	
64. Blodpropp. <i>Thrombosis. Embolia</i>													2	4	9	6	1	5			12	15	27	Blodpropp.	
65. Andra cirkulationsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum circulationis morbi</i>					2	1	1						2	4	7	5		2			12	12	24	Andra cirkulationsorganens sjukdomar.	
Summa		1		1	3	3	3	1	2	4	3	12	17	31	25	80	86	14	41			149	180	329	
XI. Andningsorganens sjukdomar.																									
66. Lungsäcksinflammation. <i>Pleuritis</i>			1		1										1	1					2	2	4	Lungsäcksinflammation.	
67. Akut luftrörsinflammation. <i>Bronchitis acuta</i>	17	6	10	8	2	7		1			1		1	2	5	5		3			36	32	68	Akut luftrörsinflammation.	
68. Kronisk luftrörsinflammation. <i>Bronchitis chronica</i>													2	2	6	11	1				9	13	22	Kronisk luftrörsinflammation.	
69. Akut lunginflammation. <i>Pneumonia acuta</i>	9	1	2	8	18	7				1	14	8	16	4	23	30	1	9			84	67	151	Akut lunginflammation.	
70. Lungbrand. <i>Gangræna pulmonum</i>											1				1						1	1	2	Lungbrand.	
71. Andra andningsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum respirationis morbi</i>											3		2	2	5	6	2	1			30	24	54	Andra andningsorganens sjukdomar.	
Summa	32	10	17	23	28	19		2		1	19	8	21	10	40	54	4	13			162	139	301		
XII. Matsmältningsorganens sjukdomar.																									
72. Akut mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis acuta</i>	17	11	6	7	4	2									1	1					28	21	49	Akut mag- och tarminflammation.	
73. Kronisk mag- och tarminflammation. <i>Gastroenteritis chronica</i>	2				1										1						4		4	Kronisk mag- och tarminflammation.	
74. Mag- och tarmsår. <i>Ulcus ventriculi et duodeni</i>											1	1	2	1	3	1					6	3	9	Mag- och tarmsår.	
75. Tarmhinder. <i>Ileus</i>															1	3					1	3	4	Tarmhinder.	
76. Tarmbräck. <i>Hernia intestinalis</i>														3	4							7	7	14	Tarmbräck.
77. Blindtarmsinflammation. <i>Appendicitis</i>										2	1	2	1	2							6	3	9	Blindtarmsinflammation.	
Transport	19	11	6	7	5	2					3	2	4	5	7	9	1				45	37	82		

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakernas benämning	De avlidnas levnadsålder										Summa			Dödsorsakernas benämning												
	0-6 mån.		6-12 mån.		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år	20-40 år			40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder	Man-kön	Kvinn-kön	Båda		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.					
Transport	19	11	6	7	5	2	—	—	—	—	—	3	2	4	5	7	9	1	—	—	—	45	37	82	Transport.	
78. Kronisk leverinflammation. <i>Hepatitis interstitialis chronica. Cirrhosis hepatis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	5	4	3	1	—	—	—	9	5	14	Kronisk leverinflammation.
79. Gallsten. <i>Cholelithiasis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	—	—	—	—	3	3	6	Gallsten.
80. Andra matsmältningsorganens sjukdomar. <i>Alii organorum digestionis morbi</i>	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1	—	—	—	3	3	6	Andra matsmältningsorganens sjukdomar.	
Summa	21	12	6	7	5	2	—	—	—	—	—	4	2	10	11	10	13	1	—	—	—	57	48	105		
XIII. Urinorganens sjukdomar.																										
81. Akut njursjukdom. <i>Nephritis acuta</i>	1	—	—	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	Akut njursjukdom.	
82. Kroniskt njurlidande. <i>Nephritis chronica. Morbus Brightii</i>	—	—	—	—	1	1	1	—	—	—	—	1	5	6	11	14	6	15	—	1	—	24	38	62	Kroniskt njurlidande.	
83. Inflammation i urinvägarna. <i>Cystopyelonephritis</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	2	2	1	—	—	4	2	6	Inflammation i urinvägarna.	
84. Njur- och blåsesten. <i>Lithiasis renis et vesicae</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	1	—	1	Njur- och blåsesten.	
Summa	1	—	—	1	1	1	2	—	—	—	—	1	6	6	12	14	9	17	1	1	—	32	41	73		
XIV. Könsorganens sjukdomar.																										
86. Blåskörtelförstoring. <i>Hypertrophia prostaticae</i> ...	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	2	Blåskörtelförstoring.	
Summa	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	2	—	2		
XV. Ledgångarnes och bensystemets sjukdomar.																										
89. Akut ledgångsreumatism. <i>Polyarthriti rheumatica acuta</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	Akut ledgångsreumatism.	
90. Beninflammation. Ledinflammation. <i>Osteomyelitis. Arthritis purulenta</i>	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	2	1	3	Beninflammation. Ledinflammation.	
91. Engelska sjukan. <i>Rachitis</i>	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	3	Engelska sjukan.	
Summa	—	—	2	—	—	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	4	3	7		

Tab. 17. Fortsättning.

Dödsorsakens benämning	De avlidnas levnadsålder												Summa			Dödsorsakens benämning										
	0—6 mån.		6—12 mån.		1—5 år		5—10 år		10—15 år		15—20 år		20—40 år	40—60 år			60—80 år		Öfver 80 år	Okänd ålder		Man-kön	Kvinn-kön	Båda		
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.		kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.			
Transport	—	—	1	1	5	1	3	—	3	—	2	—	—	9	—	5	—	—	2	—	—	51	4	55	Transport.	
10. Akut förgiftning. <i>Intoxicatio acuta:</i> a) av kolos	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	10. Akut förgiftning. a) av kolos.	
99. Själv-mord. <i>Suicidium:</i> a) Under förut konstaterad sinnessjukdom. b) Andra fall av självmord.																										
Skottsår	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	7	—	7	Själv-mord. Skottsår.	
Hängning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	16	—	16	Hängning.	
Dränkning	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	5	Dränkning.	
Skärande instrument	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2	Skärande instrument.	
100. Mord. Dråp. <i>Homicidium</i>	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	Mord. Dråp.	
Summa	—	—	1	1	5	1	3	—	3	1	2	—	—	18	2	16	—	—	2	—	—	80	7	87		
Summa	132	91	49	51	92	80	27	21	20	30	26	28	185	159	206	169	303	366	71	153	—	—	1111	1148	2259	
	223		100		172		48		50		54		344		375		669		224					2259		

Tab. 19. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg kyrkoskrivna, fördelade på stadsdelar.

	Nordstaden	Sydstaden	Masthugget m. m.	Masthugget- bergen	Majorna	Haga	13:de och 14:de rotarna	Landala	Annedal, Änggården	Stampen, Gullbergsvass	15:de roten	Olskroken m. m.	Lundby	Fattighuset	Summa
Medfödd svaghet.....	3	2	7	22	18	—	5	3	6	1	1	12	10	3	93
Ålderdomsavtyning.....	4	4	19	17	20	25	11	4	13	6	5	4	13	51	196
Infektionssjukdomar	12	33	45	88	76	49	24	41	39	20	17	45	64	62	615
Blodbildande organens och blodets sjukdomar	1	1	2	2	—	3	4	—	1	1	—	1	1	—	17
Kroniska förgiftningssjukdomar	1	1	—	2	2	1	1	1	1	1	1	—	—	2	14
Ämnesomsättningssjukdomar	2	4	2	2	3	1	4	—	—	—	—	—	3	2	23
Hjärnblödning	1	10	7	—	9	8	3	6	6	2	5	2	7	15	81
Sinnessjukdomar.....	3	2	—	—	3	—	2	1	—	—	—	1	2	35	49
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	4	16	26	30	31	24	20	7	13	8	6	22	14	36	257
Andningsorganens sjukdomar	5	10	16	31	33	32	11	15	14	10	4	19	22	12	234
Matsmältningsorganens sjukdomar.....	—	3	2	13	13	4	1	4	3	2	1	11	5	—	62
Urinorganens sjukdomar	1	6	5	6	6	9	4	7	7	1	—	3	7	3	65
Engelska sjukan	—	—	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	1	—	3
Kräfta (alla former)	4	11	13	15	18	21	9	6	14	8	7	5	13	7	151
Väldsam död: olyckshändelse	4	4	5	9	6	3	3	3	2	3	—	3	5	1	51
själv mord	2	2	2	6	2	2	3	4	1	—	2	2	1	1	30
Övriga dödsorsaker	10	15	20	42	46	16	19	10	13	12	4	16	23	27	273
Summa	57	124	171	285	286	200	124	112	133	75	53	146	191	257	2,214

Tab. 20. Dödsorsakerna bland i Göteborg kyrkoskrivna, som år 1912 avlidit utom staden.

	De avlidnas levnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd Ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.	m. kv.							
Bildningsfel. Sjukdomar hos nyfödda	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1	—
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	3	1	4	—	—	—	3	7	10
Infektionssjukdomar	2	—	—	1	2	2	—	2	1	—	3	1	11	9	—	4	—	—	—	—	—	—	—	19	19	38
Kroniska förgiftningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1
Nervsystemets o. sinnesorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	1	1	1	—	—	3	—	1	—	3	1	—	—	—	—	—	—	8	3	11
Sinnessjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	3	2	2	2	1	2	—	—	—	—	—	—	6	7	13
Cirkulationsorganens sjukdomar.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	1	5	—	3	3	—	1	—	—	—	—	10	5	15
Andningsorganens sjukdomar	1	1	2	—	4	—	—	—	—	—	—	2	3	1	4	3	—	—	—	—	—	—	—	14	7	21
Matsmältningsorganens sjukdomar	1	3	2	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	6	11
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	1	—	1	1	1	—	—	—	—	—	—	—	4	1	5
Ledgångarnes och bensystemets sjukdomar	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	1
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	—	—	—	—	—	—	4	4
Våldsam död: olyckshändelse.....	—	—	—	—	—	2	—	—	—	4	—	9	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	18	1	19
själv mord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	—	2	1	—	—	—	—	—	—	—	—	5	1	6
mord och dråp.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	—	2
Ej uppgiven dödsorsak.....	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1	1	2
Summa	4	5	4	2	7	5	2	3	2	2	8	1	35	16	17	11	15	14	1	5	1	—	96	64	160	

Tab. 21. Dödsorsakerna år 1912 bland i Göteborg sig uppehållande främlingar.

	De avlidnas levnadsålder												Summa													
	0-6 månader		6-12 månader		1-5 år		5-10 år		10-15 år		15-20 år		20-40 år		40-60 år		60-80 år		Över 80 år		Okänd ålder		Mankön	Kvinnkön	Båda	
	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.	m.	kv.						
Bildningsfel. Sjukdomar hos nyfödda	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3	1	4	
Ålderdomssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	2	3	
Havandeskaps- och förlossningssjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	2	2
Infektionssjukdomar	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1	2	—	—	—	—	—	—	—	1	—	3	2	5	
Nervsystemets och sinnesorganens sjukdomar	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	
Cirkulationsorganens sjukdomar	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	4	—	1	—	—	—	—	6	6	
Andningsorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	—	3	—	1	—	—	—	2	4	6	
Matsmältningsorganens sjukdomar	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	—	—	1	1	2	
Urinorganens sjukdomar	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	1	—	2	—	1	—	—	—	2	3	5	
Svulster	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	—	—	2	—	—	—	—	—	—	3	3	
Våldsamt död: olyckshändelse	—	—	—	—	—	—	—	—	—	1	—	4	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	5	—	5	
Summa	4	2	2	—	—	—	—	—	—	1	—	6	4	2	1	2	12	—	5	1	—	18	24	42		

Tab. 22. Jämförande översikt av antalet dödsfall i folksjukdomarna samt några andra sjukdomar i Göteborg åren 1903—1912.

	1903	1904	1905	1906	1907	1908	1909	1910	1911	1912	Medeltal för de 10 åren
Smittkoppor.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Mässling	173	—	—	28	23	21	41	74	18	2	38
Skarlakansfeber.....	34	13	7	8	13	7	10	7	6	3	11
Fläcktyfus.....	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Tarmtyfus.....	11	3	20	13	8	30	13	9	9	8	12
Rödsot	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Epidemisk influensa	1	7	4	2	5	30	5	8	3	2	7
Epidemisk hjärnfeber.....	1	—	—	—	—	—	—	—	—	9	1
Kikhosta	12	32	52	28	20	52	28	39	20	41	32
Difteri och strypsjuka	13	15	17	24	29	36	35	53	47	46	32
Varfeber	8	7	10	20	15	13	16	18	21	17	15
Barnsängsfeber	1	3	2	2	—	3	2	3	2	—	2
Lungsot.....	350	350	412	439	367	377	363	397	323	367	375
Luftrörsinflammation, akut och kronisk.....	94	112	82	113	116	119	82	97	74	89	98
Lunginflammation.....	100	105	115	113	150	146	139	201	151	146	137
Inflammation i mage o. tarmar, akut o. kronisk	117	126	170	110	100	111	66	86	63	53	100

Tab. 23. Hos bostadsinspektionen anmälda osunda bostäder åren 1910—1912.

Klagomålebens natur.	Antal behandlade lägenheter.			Resultatet av bostadsinspektionens verksamhet 1912.			Antal lägenheter							
	1910.	1911.	1912.	Missförhållandena			Åtgärder			Ärendet				
				avhjälpta.	delvis avhjälpta.	ej avhjälpta.	vidtagna företrädesvis av	inga.	avfört.	kvar till följande år.	Ärendet överlämnat till annan myndighet.			
	Nyanmälda.			Summa behandlade lägenheter 1912.	Summa behandlade lägenheter 1911.	Summa behandlade lägenheter 1912.	husägaren	hyresgästen.	—	—	—			
Fukt, alla slag	65	96	108	13	121	62	44	15	89	17	15	92	29	—
Öilr. isoler. el. bristfällig bostadsbeskaffenhet	—	—	65	—	70	33	28	9	57	4	9	50	20	—
Bristande skötsel	—	—	24	5	29	16	12	1	16	12	1	26	3	—
Nybyggnadstukt	—	—	17	8	20	12	3	5	14	1	5	15	5	—
Hussvamp	—	—	2	—	2	1	1	—	2	—	—	1	1	—
Bristande dagar	42	15	3	18	21	1	20	—	9	12	—	21	—	—
Bristfälliga eldstäder och rökkanaler	—	10	9	9	9	4	5	—	9	—	—	9	—	—
Bristfälliga ventilationsanordningar	—	18	5	1	6	2	3	1	5	—	1	5	1	—
Bristfälliga avloppsledningar	7	42	17	2	19	18	1	—	19	—	—	19	—	—
Bristfälliga gas- och vattenledningar	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bristfälliga avträden	—	4	3	1	4	2	2	—	3	1	—	4	—	—
Arsenikförekost	2	1	9	—	9	6	3	—	4	5	—	9	—	—
Bofällighet	28	22	27	3	30	13	17	—	26	4	—	28	2	—
Bristande underhåll	46	50	29	8	37	22	9	6	26	5	6	30	7	—
Ohyra	7	11	4	—	4	1	3	—	2	2	—	4	—	—
Osnygghet	7	18	10	—	10	7	3	—	5	5	—	10	—	—
Smittofara från bostad	—	2	3	—	3	3	—	—	1	2	—	3	—	—
Stank, osund luft inom lägenheten	—	1	7	—	7	5	2	—	5	2	—	6	1	—
Överbefolkning	13	7	4	2	6	2	4	—	2	4	—	6	—	—
Olägenheter från omgivningen	32	26	25	2	27	16	7	4	18	5	4	22	5	—
Kyla	7	3	6	—	6	5	—	—	5	—	—	5	1	—
Buller	1	—	4	—	4	1	2	—	3	—	—	2	—	—
Os och inrökning	10	4	5	2	7	3	2	—	5	—	2	5	—	—
Stank, osund luft	13	18	10	—	10	7	3	—	5	5	—	10	—	—
Reparation	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Olagligt använda utrymmen	16	18	37	3	40	13	7	20	19	1	20	20	20	—
Olagliga portvakisrum	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bostad i kallare och å vind	—	14	18	2	15	9	5	1	13	1	1	14	1	—
Andra olagliga utrymmen	—	4	23	1	24	4	1	19	5	—	19	5	19	—
Andra slag av missförhållanden	13	9	10	—	10	—	1	—	—	1	—	1	—	9
Förfrågningar	—	24	32	—	32	—	—	—	—	—	—	32	—	—
Klagomålet obefogat	12	11	16	—	16	—	—	—	—	—	—	16	—	—
Summa	290	386	358	53	411	177	131	46	242	66	46	337	65	9

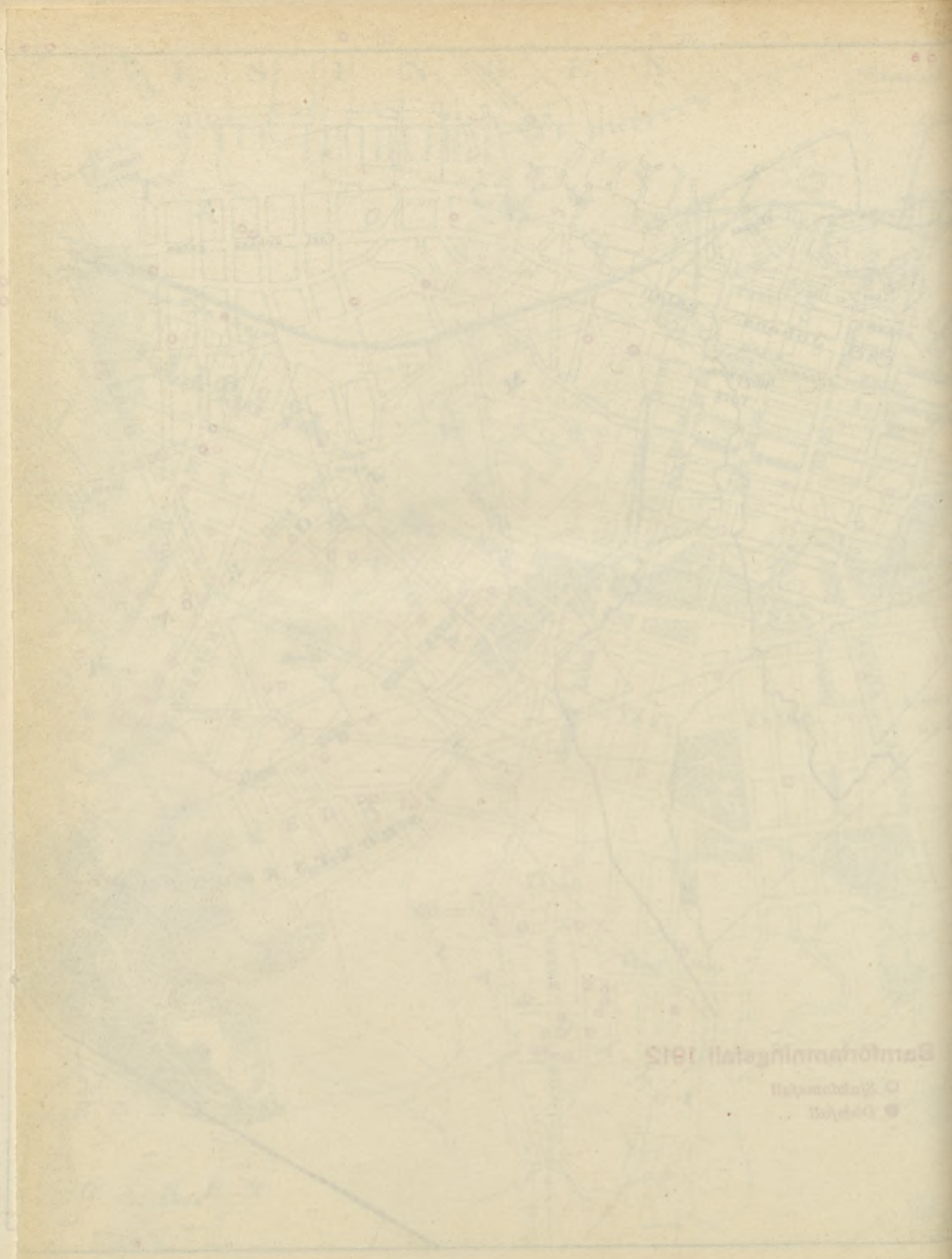

Barnförslamningsfall-1912

- Sjukdomsfall
- Dödsfall

Samfundshuset 1915
© 1915
Lund